

Свирня Ломачка

ЛЮБОВ до БЛИЖНЕГО

фейлетони

За допомогу в виданні
цієї книжки
щирі подяку висловлюю
О. Харченкові

Автор

SWYRYD LOMACHKA

LOVE THY NEIGHBOUR

SHORT STORIES

Published by "Moloda Ukraina"

New York — Toronto, 1961.

СВИРИД ЛОМАЧКА

ЛЮБОВ ДО БЛИЖНЬОГО

ФЕЙЛЕТОНИ

Видавництво "Молода Україна"

Нью-Йорк — Торонто, 1961.

Обкладинка та ілюстрації
М. Левицького

Друк: Друкарня "Київ", 686 Річмонд вул.,
Торонто, Онтаріо.

ПЕРЕДМОВА

Пропонуємо увазі читачів другу збірку фейлетонів Свирида Ломачки "Любов до ближнього". Після появи першої його збірки "Свирид Ломачка в Канаді" ім'я автора й одночасно ім'я головного героя збірки Свирида Ломачки стало відоме широким колам читачів. У рецензії на збірку в "Українському Голосі" (Вінніпег) Ол. Гай-Головко писав: "Коли б мене запитали, який сучасний твір викликав у мене щирий, здоровий сміх, я без надуми сказав би, що "Свирид Ломачка в Канаді". До ознайомлення з цією книжкою я подібно сміявся лише над "Золотим ослон" — Апулея, "Декамерон" — Боккаччіо, "Вечорами на хуторі під Диканькою" — Гоголя, поодинокими оповіданнями з життя московських міщуків Зощенка та деякими фейлетонами Вухналя".

Причиною успіху збірки була актуальність тематики, своєрідність підходу до життєвих проблем, а головне — специфіка і якість Ломаччиного гумору. Хоч у творчості Ломачки не помітно наслідування будь-кого з українських чи чужинецьких гумористів, його творчість, однак, свідчить про знайомство з їх найвищими творчими досягненнями. В цих традиціях розгорнута й творчість Ломачки. Збірка, що її пропонуємо увазі читачів, є далішим кроком у мистецькому зростанні автора. Як і перша, вона є циклом коротеньких оповідань, в яких діють здебільша ті самі особи. Автор довільно називає свої твори фейлетонами, хоч вони є радше гумо-

ристичними оповіданнями, з цілком чітко окресленими персонажами, побудовані вони за всіма приписами класичних коротких історій. У підзаголовку "фейлетони" є, мабуть, щось від того ж авторського лукавства, що й у заголовку "Любов до ближнього". Хоч автор і постійно наголошує важливість біблійної тези любови до ближнього, проте в його літературній розв'язці життєвих конфліктів ця теза майже повсякчас сповнена якщо не смутку, то якоїсь внутрішньої гіркоти. Взагалі гіркота позначає весь гумор Ломачки (автор сам признає це подекуди) — і, можливо, саме ця гіркота, прийнята глибинним ліризмом, є найістотношою і найціннішою прикметою його гумору.

Не помітно, щоб Ломачка за всяку ціну намагався розсмішити читача, як це роблять деякі невірні гумористи. Чимало місць у його творах написані так, що читач готовий здивуватися: серйозно це, чи іронічно? Ломачка не спішить на допомогу читачеві з поясненнями, чи з настирливим підкресленням окремих місць, але вдумливому читачеві вкінці-кінців усе зрозуміло.

Є в Ломачки улюблені персонажі, що проходять через усю збірку (Марта, Морока), є епізодичні, яким автор уділяє менше уваги, але які, однак, є зовсім чітко окресленими літературними характерами. До героїв своїх, навіть негативних, автор ставиться з симпатією. Інша річ, якого роду ця симпатія. В одних випадках вона тепла, прийнята майже сентиментальною сердечністю, — в інших випадках це лише завуальована вибачливість до людських слабостей іронія. І в перших, і в других випадках Ломачка уникає надто очевидної маніфестації своїх почувань.

Можна з певністю твердити, що однією з головніших причин успіху Ломаччиних фейлетонів є суцільне просякнення їх глибоким, щирим ліризмом. Це те, що ставить Ломачку цілковито окремо в ряді наших гумористів. Ліризм цей не лише в описі окремих сцен: він органічно всякнүтий в загальне тло його оповідань. Поєднання двох начебто непоміжднальних елементів — лірики й сатири, чи лірики й іронії — дає в наслідкү цілком оригінальнү, специфічно настроєвү прозү Ломачки.

І, нарешті, мова автора. В наші дні, коли мовне недбальство стало майже невід'ємною прикметою для більшости нових видань, гнүчка і назагал багата мова С. Ломачки сприймається зі справжньою приємністю. Фраза в нього чітка і зграбна, мов би сповнена якогось внутрішнього ритмү, хоч подекүди, може, й задовга.

Збіркою "Любов до ближнього" С. Ломачка робить черговий внесок в українську гумористикү, засвідчүючи невичерпність її дальших розвиткових можливостей.

М. Левицький

Сміх — велика справа: він не забирає ні життя, ні мастку, але перед ним винний, немов-би зв'язаний засць...

М. Гоголь.

ARS, MAGNA ARS

Я ніколи не думав, що мені вдасться зворушити Марту. Ще тоді, коли стоячи при високому люстрі, я припасовував до коміра картатого метелика, що ніяк не хотів триматись на належному місці, — ще тоді я мав сумнів, чи доцільно мені приймати її запрошення. Товариство, що збиралося в Марти, було мені чуже. Я, щоправда, знав більшість з них, цих веселих, метких людей, як, очевидно, знали вони й мене; ми навіть завжди підіймали капелюхи над головами, зустрічаючись, але ми були зов-

сім інші не тільки в звичках, в зовнішніх прикметах, але й внутрішньо, доглибно. І якщо б не промінні очі Марти, я б і далі минав їх приспішено, підіймаючи капелюха з тією підкресленою готовністю, яка звичайно свідчить про нехіть.

Думаю, що і Мартині гості почували до мене більш-менш те саме. І тому, коли я ввійшов у простору кімнату, де сиділо все це добірне товариство, зразу ж залунали крики радості:

— А, Ломачка! Дуже приємно! Просимо до гурту, професоре! Що це вас ніде не видно?

Я не знав, яким чином мало б бути мене видно там, де я не буваю, або не видно там, де я буваю, і тому мовчав. Підійшла Марта. Вона була й сьогодні, як завжди, розкішна, я сказав би дослівно променіюча. Може це спричиняли численні перстні, що обтягали її пальці, браслети або звисаючі із вух важкі, вигадливі сережки (я завжди відчував якийсь жаль до тих вушок, що тримали такий тягар) — але коли ми всі, з більшим чи меншим успіхом, платимо данину моді, то чому ж Марту мала б обминати ця чаша? Марта щось співала в опері — ніхто, щоправда, не знав де і яку роль, але це не заважало нам вважати Марту вокальним феноменом і бути гордими за неї — бо ж, відома річ, завжди легше шанувати те, чого не знаєш, ніж те, що знаєш.

Окрім того, що Марта евентуально співала в опері, вона мала ще й інший хист, а саме, вона вміла вбирати свою кімнату з таким музейним смаком, що ця кімната не могла бути чим іншим, як лише притулком муз. І вони збирались тут в чималій кількості — чорняві, біляві, рудаві, з волоссям викладеним так або інакше — залежно від їх примхи чи моди. Говорили здебільша про високі речі — літературу, малярство, музику, з дивовижною легкістю переходячи на сумежні теми, як от масажі, пудри, "ундуляції", а то й просто обговорювали когось з своїх знайомих. Тут їх вислови були, щоправда, менш оригінальні, але й менш вимушені, бо вони проймались відчуттям спільноти зацікавлень і розмова набувала справжньої інтимності. Я любив їх добірне товариство, широту їх модерного світогляду, я по-своєму любив кожну з них, а найбільше, звичайно, Марту. Коли вона сиділа на канапі, зграбно підгорнувши ноги в тоненьких найлонових панчонах, ноги ці складалися в таку мистецьку лінію, що я відразу згадував граційну шию лебедя на плесі озера, а коли вона говорила, я заплющував очі й думав, що це співає Сольвейґ. Я готовий був віддати їй всі мої фейлетони і все, що мав — але Марта не потребувала цього. Єдине, що вона готова була приймати від мене — це моє мовчазне захоплення, моє покірне схиляння. І я схилявся перед її непереможною красою,

бо ж, відома річ, краще було бути з нею хоч так, аніж ніяк.

Чоловіча частина товариства, як я вже згадував, не викликала в мене особливих емоцій. Воно і зрозуміло. Ніхто з присутніх чоловіків, включаючи мене самого, не вмів так зграбно підгорнути ноги на канапі, як це робила Марта, або й навіть деякі інші музи. Розмова чоловіків не викликала зацікавлення, бо що може бути нудніше, як серйозна розмова людей, що силкуються бути серйозними? Тут був цвіт місцевого громадянства, його духовна еліта: молодий критик Зануда, відомий тим, що критикував речі, яких не розумів, говорячи при цьому довго, плутано й нудно; директор Хитрий — власник невеличкої ковбасні в середмісті; доктор Цибуля — продуцент собачого мила; професор Саламаха, що пояснював усі недоліки нашого життя браком відповідної культури; дитячий письменник Болячка та інші, може менш відомі, але не менш поважні особистості. Сидячи впереміжку з музами, вони вели доволі жваву, хоч і тематично невизначену дискусію. Лише художник Морока, єдина з - поміж них особа, що — розуміється, крім Марти — викликала в мене цікавість і симпатію, не брав участі в розмові, тримаючись здебільша того кутка, де були розставлені напої і закуски. Я також скерував у той бік свої кроки, але ніжний, наче звук

контрабасу, голос однієї з муз спинив мене на півдорозі.

— Пане Ломачко, — сказала вона, — ми якраз говоримо про поезію. Пан Зануда захищає модерну поезію, але він говорить так вчено, що не можна нічого зрозуміти, а професор Саламаха каже, що модерна поезія — це не що інше, як брак культури.

— Ясно, — сказав професор Саламаха, плюнувши на підлогу й методично розтираючи підшвою. — Ясно, що брак культури!

— Нічого не ясно, — відповів я, віддавна маючи зле око на професора Саламаху за те, що він робив мені небажану конкуренцію в Марти. — Ви глибоко помиляєтеся, професоре. Не завдавши собі труда познайомитися докладніше з неймовірними успіхами сюрмодерної поезії, ви поспішаєте робити висновки, що ставлять вас в ряди нашої нетерпимої, духово заскоружлої провінції, яка хотіла б ще сто років утримувати в нашій формально і духово бідній поезії рівень епігонів олесівщини!

Це було міцно, майже знищуючо, сказано, і я з приємністю завважив, що очі муз з пошаною звернулися на мене.

— Модерна поезія, — підтримав мене Зануда, — це амальгама рефлексій, трансформованих у трансцидентні сфери гіпертрофічних центрів параноїкальної афектації, і тому є найвищим осягом концепції апокаліптичного світо-

сприймання в його партикулярному, ретроспективно-перманентному вияві. Тільки безнадійні ретрогради не здатні зрозуміти цього, — закінчив він з виглядом цілковитої безапеляційності.

Всі мовчали, бо кому ж хотілося виявити себе ретроградом, або — що куди жажливіше — заскорузлим провінціялом. Тільки професор Саламаха не зважав ні на чию опінію і з притаманною йому настирливістю твердив, що модерна поезія, як і модерне мистецтво взагалі, є виявом духового примітивізму.

З довголітнього еміграційного досвіду я знав, що справа не закінчиться легко. Може до бійки не дійде, — думав я, — бо ж, як-не-як, тут зібралася духовна еліта, але що в кінцево-му рахунку когось зроблять, з уваги на відмінність його думки від думок інших, большевицьким агентом, я не мав сумніву. Особливо швидкий був на це дитячий письменник Болячка. І тому я вирішив, у міру скромних своїх спроможностей, об'єктивно висвітлити цю скомпліковану проблему.

— Дорогі пані, — звернувся я до муз, — справа тут, звичайно, не в провінційності, а в тому, що модерна поезія, як і модерне мистецтво взагалі, виходить не з устояних віками мистецьких традицій, а з цілком нових світоглядних та мистецьких концепцій.

— Ясно! — ствердив професор Саламаха,

авторитетно харкнувши в відчинене вікно. — Брак культури!

Я не люблю, коли харкають в моїй присутності, та ще й тоді, коли я в товаристві дам. Сказати про це професорові Саламасі прямо я не зважувався, бо з властивою йому прямолінійністю він міг би у присутності муз обвинуватити мене в невихованості. Тому-то особисте роздратування супроти Саламахи я переключив у мистецьку, принципову площину. Я почав сумлінно доводити, що модерна поезія — це вияв надзвичайної, майже візуальної глибини почувань і прецизности думання. Я приголомшив Саламаху всіма вчитаними мною у професора Державина літературознавчими термінами, а наостанку, щоб остаточно знищити в очах Марти цього небезпечного конкурента, ще й парканно вилаяв його в літературно замаскованій формі, так що виступ мій мав усі ознаки так званої залізної публіцистики, що досить довго формувала нашу духовість. Навіть Зануда, непереможний в цій ділянці Зануда, і той замовк, подивляючи мою ерудицію. Але все це не зробило жодного враження на Саламаху. Він спокійно висякався, розважно втерся рукавом і сказав:

— А чим же ви підтримуєте свої висновки? То не штука пустити в очі діалектичну пилюку, порожньо-голословні твердження, без жодних фактів!

Я замявся. Фактів справді в мене не було ніяких. Я читав переважно Олеся, Вороного, Філянського, з нових поетів ще Сосюру, Ситника, але цілком нову, модерну поезію, я, признатися по ширості, інтуїтивно проминав, а то й просто пакував у “гербедж”, як тільки вона в мене десь заводилась. Може це жахлива відсталість і провінційність, але... в кожного свої слабості. Тож коли професор Саламаха зажадав від мене фактів, щоб підтримати ними мою гарячу, хоч і цілком софістичну оборону модерної поезії, я відчув деяку — як пише одна з наших відомих письменниць — грижу совісти. Ще хвилина — і я був би зовсім втратив весь моральний престиж і ореолу фахівця у сфері сюрмодерної поезії, що її так чудесно набув своїм монологом — але в цю хвилину ніякового мовчання щасливо втрутився Зануда.

— Факти? — сказав він. — Які вам ще потрібно факти, коли модерна поезія промовляє сама за себе! Не розумію, як довго будемо терпіти ми від рецедивів скрупульозної інфантильності, рудиментарної поезії доби іхтіозаврів! Час сказати вже нове — розумієте? — нове слово!

І ставши у відповідну позу, чомусь показуючи пальцем у куток, де сиділи музи, Зануда з несподіваним для нас патосом загромів:

Про вірність хтось говорив

Ротом яким повії...

— Що-о? — вереснула одна з муз, та, що справді мала “яркий” рот. — Та як ти смієш?!..

І, схопивши вазона, що стояв на підвіконні, з усього розмаху жбурнула ним Зануді в голову.

Зануда захитався, але втримався на ногах. Обличчя його перекошилось так, як перекошується в Дені Кея, коли він хоче відобразити здивування. Він хвилину дивився поперед себе невидючими очима, що в них погас усякий відблиск свідомости, а тоді, в якихось дивовижних конвульсіях, забелькотів:

Місячне голосіння сердець,
як волосся гітар,
вібрує у моїх очах,
із цегляних черепів будинків,
як з криниць смутку,
безустанне незносиме квиління
водить мене шляхами,
де ростуть ниви міст,
набряклі сумним болем,
як порохляві тіла утоплених.

Присутні спершу слухали уважно, але мало-помалу їх почав огортати неспокій. Доктор Цибуля заявив, що це — приступ епілепсії і що треба негайно викликати лікаря. Професор Саламаха, проти звичаю, цього разу не сказав нічого, а дитячий письменник Болячка, що вбачав усюди ворожі підступи, заявив:

— Це, прошу панства, большевицька пропаганда! — і вийшов.

Марта встала з канапи й підійшла до телефону. І я знову мав нагоду подивляти її високу інтелігентність, коли з властивою їй щирістю і грацією вона вияснявала психіатрові:

— ...невеличка, так би мовити, випадковість. Наш добрий приятель, літературний критик Зануда, так би мовити, з'їхав з глузду. Чи не були б ви так люб'язні якнайскорше, так би мовити негайно, надіслати швидку допомогу?

Даремно намагався я вияснити, що це надто поспішні висновки, що можливо Зануда зовсім не збожеволів, а розповідає речі, до розуміння яких ми просто-напросто не доросли, — мене ніхто не слухав. І тому, махнувши рукою, я відійшов убік, до художника Мороки, що не брав жодної участі в дискусії, а заїдав десерт голландським сиром.

Коли Зануду виводили, щоб посадити в прибуле від психіатра авто, він ще встиг сказати:

Як синьошкірі гітаристи,
у тінях ресторанів голосять голосники,
крізь скло, на їхніх бляшаних устах,
грають тонченими пальцями на ребрах
неплідних, як місяці поетів,
каламутьять очі ніжношкірих дівчат,
топлять замерзлі піднебіння самотніх лихварів,
На шляхах я зустрічаю одяги,

що проходять самі, без тіл:
їхні форми легкі відсутністю любови,
колишуться у вітрі, як в'юнкі мерці моря.

На цьому я, властиво, міг би скінчити мою розповідь про всі ці справи, але читач так і не знає, чим же я спромігся зворушити Марту. Дуже просто. Після того, як Зануду відвезли, я сказав, що в тому хаосі, який він висловив, може й немає змісту, але є щось несамовите, і якби я був модерним поетом, я неодмінно оспівав би з таким, або ще більшим почуттям, Марту. Марта зразу ж розцвіла посмішкою й сіла біля мене, а інші музи почали ображено прощатись. За ними рушила і чоловіча братія. Я взяв Мартину руку в свою і сказав:

— Марто, у Яновського є вислів: “Двоє людських рук, сплєтених укупі, — це кільце, за яке ухопившись, можна зрушити світ”.

— Але в Яновського є також інший вислів, — сказала Марта, — а саме: “Кожна жінка іноді хоче, щоб її взяв на руки чоловік і, ні на що не оглядаючись, поніс”.

Я не пригадував у Яновського такого вислову, але в даному випадку це не мало істотного значення. Я взяв Марту на руки й поніс. І коли я ніс її через довгий коридор у інтимний, вечірній сад, я виразно чув місячне голосіння сердець у наших грудях, а в наших жилах грали мамбу й самбу синьошкірі гітаристи.

ФЕЙЛЕТОН ПРО НІЩО

(“Джалапіта”)

“Джалапіта пішов у лазню попаритися і заліз на верхню полицю. Лазебник так старався догодити Джалапіті, що відпарив йому одну з ніг. Нога впала з верхньої полиці на методиста, що мив голову в мисці, і вбила його. А Джалапіта довго переживав, що через його необачність пропала людина”.

Емма Андієвська, “Джалапіта”.

Про те, що Марта хвора, я довідався від художника Мороки. Він сказав мені про це в таким скорботним виразом обличчя, що я від-

чув до нього більший жаль, ніж до Марти. Я купив в'язку білих квітів, одягнув візитові штани і, посвистуючи, пішов довгими коридорами вулиць, повз неонові світла вітрин і ресторанів, у ту дільницю, де жила Марта.

Правду кажучи, я не був розчулений. Я ніколи не вмів зберігати на своєму обличчі належну в таких випадках скорботу й співчуття, і завжди з полегшенням зітхав, коли візита в хворого кінчалась. Але все ж, цього разу, я відчував якусь непевність. Адже йшлося як-не-як про Марту. І хоч я не знав нічого про її хворобу, в моїй уяві малювалось її змучене болем бліде обличчя, її хвилясті коси на опуклому тлі подушки, її безвольні руки... Щось тяжке, ніби плач, підступило мені до горла, але зусиллям волі я стримавсь і доволі бадьоро ступив на ганок хати, де жила Марта. І коли на мій дзвінок почулось її тихе, ослабле "прошу", я вже знав, що ця візита не скінчиться для мене легко.

Марта лежала на широкому ліжку, оточена квітами, в більшості надісланими від осіб, про яких я навіть не думав, що вони знайомі з Мартою. Голубий, неначе витканий хвилями Адріатичного моря, дивовижно-прозорий хітон облягав її стан, а очі променіли, як агати. — "Це від гарячки, — пояснила Марта, — від гарячки очі завжди блищать". Я поцілував її граційну руку з помальованими нігтями і з несподіваним для себе самого зворушенням сказав:

— Марто, що ж це з тобою, Марто? Надворі жовтень, пламеніють жоржини й буки, небо робиться по-осінньому прозоре, а ти ось так... Пам'ятаєш, як ми колись блукали над Десною, в голубій тишині, коли над луками пливло багряне сонце, а ліси стояли в сторожкій задумі? Я говорив тобі... я не пам'ятаю, що я говорив тобі, мабуть, щось надзвичайно інтимне, а ти слухала, і нам було так гарно, нам здавалося, що земля звучить, як орган...

У цю хвилину я згадав, що ніколи не був над Десною, а коли б і був, то напевно не з Мартою: ми зустрілися з нею щойно на чужині. Але я так хотів сказати їй щось тепле, зворушливе, що прочитана напередодні книжка про Десну самочинно створила ліричне, хоч і недійсне, тло для мого вислову. Я зніяковів. Але Марта ні трохи не здивувалась.

— Пам'ятаю, дружочок, — сказала вона в задумі. Мабуть у неї були якісь подібні споми-ни, і в цю хвилину вона вірила моїм словам. — Ось лише я одужаю й дістану гроші за мій виступ у "Рожевій каруселі", я куплю тобі яхту. Ми сидітимемо під її високим білим вітрилом, а вона нестиме нас у далечінь, крізь прозорі тумани. Ти читатимеш мені... ти напевно читатимеш мені "На білих островах", або "Сон" Коцюбинського — там є гарні місця про море — або "На воді" Мопассана...

Я дивився на Марту й мовчав. Я завжди думав, що вона поверхова і не раз дозволяв собі, за словесним камуфляжем ніжності, іронічні зауваги на її адресу. А тепер я й сам не був певний, чи та зброя, якою я так залюбки користувався, не звернулася проти мене.

На малому столику біля неї лежали твори Бернарда Шова, Мелярме й Осьмачки. Лежала ще якась книжка, але коли я хотів на неї глянути, Марта швидко сховала її під подушку. Я взяв до рук “Ротонду душогубців”, щоб звернути Мартину увагу на колосальні розвиткові спроможності нашої мови, але Марта попросила:

— Краще розкажи мені, дружок, про Віру Вовк. Мене страшенно цікавить, як це так вона зуміла, що за нею ганялась майже вся чоловіча частина інтелектуальної Німеччини?

У Мартиному голосі вчувалась явна заздрість.

Я розвів руками. Я не знав секрету Віри Вовк, бо ніколи не зустрічався з нею. Але щоб трохи підбадьорити Марту, я з підкресленою розважністю сказав:

— Яка різниця, Марто? Віра Вовк має своїх прихильників, а ти — своїх. Один професор Саламаха чого вартий, не говорячи вже про художника Мороку чи про мене!

Ця сентенція, видно, втішила Марту, бо вона взяла мою руку в свою і притулила до що-

ки. Я відчув себе таким зворушеним, наче б наді мною читали епітафію.

За вікнами шуміло величезне місто. То наближались, то віддалювалися сирени авт. Все кудись поспішало, гналось, наче вся величезна планета з шаленим гуркотом котилась в прірву. Але в Мартиній кімнаті все було в ідилічному спокою. Грала музика — щось ридально-мажорне, не то Крейцера соната, не то останнє танго Весоловського. І Марта несподівано сказала:

— Знаєш, голубе, я одружуюсь...

Щось зойкнуло в моїй душі й обірвалось. Тремтячою рукою я поклав "Ротонду душогубців" на столик і сягнув по цигарку. Цигарка довго не запалювалась. І нарешті, ковтнувши їдкий дим, я з удаваним спокоєм промовив:

— Чи дозволено спитати, з ким?

— Секрет.

І мені здалося, що в її очах спалахнули зловрадні вогники.

Марта встала і рішучою ходою пройшла в сусідню кімнату. Її хвилясті коси на тлі адриатичної блакиті хітону звабно хитнулися в косяку дверей і зникли. І я зразу згадав Сосюру:

Тільки б слухать твій голос — і коси

Твої коси сумні цілувать...

За хвилину Марта вернулася з двома кешахами "Мартіні". Подаючи один з них мені, вона ніби між іншим сказала:

— А твоя п'єса, дружочок, ні до чого... І сценарій твій також нудний. За твоє здоров'я!

Я не міг ковтнути "Мартіні". Я похнюплено сидів і думав, що це з нею, чому сьогодні вона така уїдлива, чи вона справді хоче остаточно вивести мене з рівноваги?

— Марто, — сказав я по надумі, — я, мабуть, краще піду собі до професора Саламахи. Ти сьогодні, здається, не в настрої.

— Навпаки, — заперечила Марта. — Я щойно прочитала "Джалапіту" і мені надзвичайно весело. Як жаль, що ти не методист і що, миючись у лазні, я не можу кинути тобі на голову свою ногу!

Ми обоє гримнули реготом. Порожній келех від "Мартіні" жалібно дзенькнув і покотився під каналу. Я хотів його підняти, але хвилі Аддіятичного моря застлали зір, і коли їх прибій відхлинув, я не бачив уже нічого, тільки теплі, промінні очі Марти. Вона сиділа поруч мене, плече в плече, і говорила:

— Я одружуюсь. Розумієш, нечемний, я одружуюсь! Із професором Саламахою! Щоб тобі було заздро, щоб ти, згадуючи мене, не міг ковтнути, як оце сьогодні, чарки "Мартіні"!

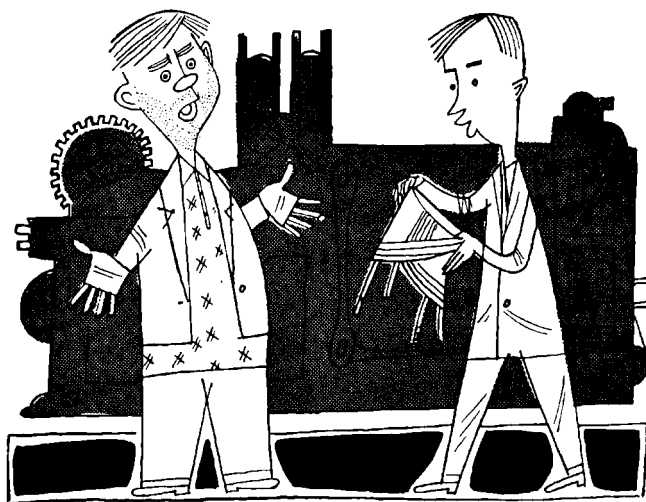
В моїх очах стояли сльози. Сльози сміху. Я не мав сумніву, що Марта хвора. Але я не мав сумніву також і в тому, що мою ставку, мою зарозумілість, бито, що не професор Саламаха, а я віднині став її жертвою. І я думав: чи не

втекти мені кудись у світ за очі, в Австралію, Венецуелю, чи в Нову Зеландію. Та хіба від долі втечеш?

А найдосадніше з усього те, що я не знав, хто винен: я, художник Морока, що неfortunно скерував мене до Марти, чи “Джалапіта”.

Здається, “Джалапіта”!

‡

ДИВОВИЖНОСТІ ОТЦЯ АКАКІЯ

Про те, що мій підручний по роботі — священик і що називається він отець Акакій, я довідався не зразу. Одного ранку, стоячи при конвеєрі з жіночими підв'язками, я почув біля себе тріумфальний запах часнику. Це відразу пригадало мені Бердичів, вулицю Хатаєвича і Сруля Кацмана — незабутнього приятеля, у будинку якого я спинявся під час республіканської кампанії по заготівлі пір'я й пуху. Крім

часнику, в будинку Сруля Кацмана бували також інші запахи, спричинені не зовсім ясними для мене чинниками, але поскільки всі ці запахи не мали жодних естетичних прикмет, то я не вводжу їх в моє оповідання. Отож почувши біля себе запах часнику, впереміжку зі ще якимось надзвичайно гармонійним запахом, я озирнувся і зворушено спитав:

— Ви з Бердичева?

На мене глянуло округле, не позначене ніякими емоціями обличчя, що днів зо три не знало бритви.

— Я? Ні, не з Бердичева, я звідти... — він невиразно промимрив звідки. — А чого питаєте?

Я хотів пояснити чого, але глянувши уважніше на співрозмовця, якось зразу втратив охоту до пояснень. Це була на диво чудернацька постать у широких штанах, в рябій сорочці, комфортабельно випущеній поверх штанів, без пояса, в старому піджаку, з якого тхнуло брудом і мишвою. Говорив м'яко, проповідницько, час від часу підносячи вгору вказівного пальця з брудним нігтем, і в голосі його була така беззастережна певність у власній непомилності, що я дивився на нього з несприхованим здивуванням. Я відразу інтуїтивно збагнув, що він незлюбить мого вільнодумства і з усією прикметною таким особам елейною нетерпимістю прирече мене на вічне пекло. І не стільки пи-

таючи, скільки стверджуючи припущення, я сказав:

— Ви священник.*)

— Так. Но я маю малий приход. Майже нічого. Тому треба підробляти збоку...

З розмови виявилось, що отець Акакій — новий священник, з усього кількарічним стажем. Ця обставина була для мене трохи дивною. Я дивився на нього, на цього не старого ще чоловіка, і думав: що змусило його ось так зненацька, у середині віку, піти в священники? Якби він мав велике приходство, що принаймні давало б йому засоби для безтурботного існування, я подумав би, що розрахунок. Але приходство, як казав він сам, мале. Очевидно, він висвятився з переконання. І я знову чудувався: звідки в нього переконання, що він, такий собі звичайний, непідкутий чоловічок, надається на роль священника? Це здалося мені неповажним, і пройнявшись неповажністю, а до того ще й несмаком до безапеляційного тону отця Акакія, я згрішив. З невинним виглядом щирого зацікавлення я почав заганяти його на слизь-

*) Для інформації тих, що могли б закинути авторіві неповажне наставлення до священства, повідомляю, що в основу цього фейлетона взято факти з дійсного життя, і авторського домислу в них лиш стільки, скільки було konieczним для їх літературного оформлення (С.Л.).

ке. Я почав питати його про давні вірування слов'ян, про кількість дочок і синів у святого Володимира Великого, про деякі подробиці з життя Христа, що їх вичитав з роману Пера Лягерквіста і яких отець Акакій не знав. Проблеми ужиткового порядку, як наприклад те, коли служитися “за здоров'є”, а коли “за упокій”, отець Акакій вивчив на зубок і дуже рідко помилявся, але у теософії і взагалі в абстракціях, як на 20-ий вік, він був не дуже то твердий, до того ж я свідомо виминав тематику, в якій отець Акакій був певніший, ніж я, так що створилась фікція моєї незрівнянно більшої обізнаности в релігії, ніж отця Акакія. І тому я сказав:

— Що ж ви, батюшко, так слабо? Я б на вашому місці трохи підкувавсь перед висвяченням!

З того часу отець Акакій незлюбив мене і лаяв вольтер'янцем.

— Забагато ви читаете, — сказав він, — забагато вірите лже-пророкам. А від них то і всяка шкода. Треба вірити тільки в те, що писали апостоли, а не в те, що хочеш!

Я не питав отця Акакія, що саме розуміє він під неокресленим “що хочеш” — і на цьому наш обмін міркуваннями на релігійні теми скінчився. Але взаємини між нами, бодай зверхньо, залишилися дружні. Ми лише змінили тематику, але й далі продовжували дискусії, зокрема

про жіночі підв'язки та про інші проблеми духовости.

Перше справжнє непорозуміння між мною та отцем Акакієм виникло на базі не ідеологічний і не духовий, а так би мовити на естетичний. Я вже згадував, що з появою отця Акакія на фабриці жіночих туалетів атмосфера в прямому розумінні цього слова змінилась. В повітрі здушливо затхнуло часником. Це походило від того, що дослівно щодня, за винятком постів, які отець Акакій неухильно дотримував, він з'являвся на роботу з туго напханою паперовою торбою, у якій крім чималої кількості хліба, яєць і городини лежало також кільце перченої, заправленої часником та ще якоюсь одурманюючою спецією ковбаси. Отець Акакій не мав звички чекати “лончу”. Він сів до торби майже зразу ж по приході на роботу, і відтоді майже без перерви, аж до 5-ої години, чулося його ритмічне чвакання. Спершу я був трохи здивований таким замилюванням харчовальною проблемою з боку отця Акакія і навіть натякнув щось про біблійний гріх чревоугодія — але отець Акакій не вдовстоїв мене відповіддю, а зачвакав з подвоєним ентузіазмом.

— Делікатне питання, — подумав я, зніяковівши, — може я й не мусів натякати... Мабуть за совєтської влади так, сердега, наголодувався, що й донині має страх не зголодіти.

І я влучив конвеєра на другу швидкість, за-

глушуючи чвакання отця Акакія, що в дивній грі асоціацій нагадало мені забуту, але неперевершено інтимну простоту свинюшника.

Поволі я почав звикати до отця Акакія, до його торби, ковбаси і чвакання — до чого, зрештою, не звикне терпелива людська істота? Але я не врахував одного. Не врахував можливих наслідків від цього чвакання у дальшій перспективі. Чи то з причин фінансових отець Акакій перейшов на дешевші, а значить і гірші ковбаси, чи то шлунок його став підводити, але з часом отець Акакій після кожного спожитку ковбаси починав неодмінно гикати. Гикав він імпульсивно, з захопленням, годину або півтори підряд. Я приносив йому води, співчутливо гепав (на його власне домагання) кулаком у спину, а також і в інші місця, в які отець Акакій просив гепнути, але це не давало жодних ефективних наслідків. Я потішав отця Акакія тим, що, мовляв, покійний папа римський — куди вищої ранги церковний достойник — також мав часті приступи гикання, хоч, можливо, і з інших причин. І хоч отець Акакій, як послідовний неприхильник католицизму, волів би мати за партнера гикання якогось православного ієрарха, він усе таки не був спроможний приховати від мене гордощів, що однією зі своїх рідкісних прикмет він сягнув аж до такої надзвичайної паралелі.

І отець Акакій уже готовий був розцінювати своє гикання як прикмету особливої вартості, коли одного дня, після спожитку збільшеної порції сумлінно часникованої ковбаси, у травленні отця Акакія заіснували зовсім несподівані симптоми. Замість нормального, не викликаючого вже ні в кого спеціальної уваги гикання, отець Акакій несподівано почав векати. Після кожного “ве”, як і личить культурній людині, він обов’язково казав “пард мі”, але через те, що саме по собі “пард мі” ніскільки не міняло, ані не прикрашувало суті векання, що мало дивовижну фонетичну спорідненість з тими звуками, які звичайно чуються на пасажирських кораблях під час морського хилитання, то по деякому часі більшість співробітників отця Акакія, переважно емігрантів з Європи, що пережили морську хворобу, відчули себе зле і попросили перевести їх на іншу працю — далі від отця Акакія. З національної солідарності я стоїчно терпів, але одного дня таки не стримався й сказав:

— Що ж ви, батюшко, векаєте? Як особі духовній, вам це якось не личить. А крім усього ви ж репрезентуєте в Канаді нашу націю!

— Певно, що репрезентую! — не без гордості сказав отець Акакій і векнув із таким захопленням, що я мало не векнув сам. І тоді я не витримав. Я махнув рукою на національну солідарність, на вроджену повагу до духов-

них, і пішов проситися у інший відділ. І коли я збирав свої речі, щоб останнім могіканом відійти від отця Акакія, він поглянув на мене суворо, з докором, мов хотів сказати “І ти, Бруте!” — а тоді векнув з такою силою мистецької експресії, що я ледве добіг до вбиральні.

Оце і все. Тепер я мушу працювати не в такому доброму відділі, без духово споріднених друзів. Бо, наприклад, старий Бил, що допомагає мені сортувати жіночі підв'язки, теж час від часу дискутує зі мною виробничі проблеми, навіть пробує жартувати, але куди йому до незрівнянного отця Акакія?

Далеко куцому до зайця!

ПРОЩАННЯ З МАРТОЮ

Марта справді виходила заміж. Я одержав її запрошення на весілля якраз тоді, коли його найменше сподівався — на другий тиждень посту, коли звичайно стримуються від весіль та їм подібних непристойностей. Але Марта завжди відзначалася екстравагантністю; їй зовсім не хотілось проробляти цю розкішну процедуру тоді, коли приписано звичайним людям. До того ж Марті, як і кожній жінці в таких випадках, нетерпілося. Отож, уживши заходів

свого неперевершеного красномовства, а може й інших обеззброюючих заходів, що їх завжди доволі в арсеналі впливу жіноцтва, Марта якось переконала отця Акакія в потребі не чекати кінця посту. Неприхильні до Марти голоси пускали чутку, що Мартина поспішність обумовлена непевністю її тріумфу над магістром Конюшиною, одначе я повинен ствердити, що це неправда, бо хто хоч раз відчув солодкість її уст, не говорячи вже про інші інтелектуальні прикмети, той без сумніву не міг устояти супроти сили її впливу і не стати її сателітом.

Як би там не було, але я тримав у руках розкішно видрукуване позолочене запрошення, що його стилєво ілюструвала пара голубочків у зворушливому поцілунку, і не в силі втамувати в собі жаль, або може й просяклу заздрістю до магістра Конюшини розпуку, думав:

"Ех, добре ж бути молодим

У теплі дні збирання винограду!"

Це була, щоправда, не моя думка, а думка Рильського, і писав він її без "Ех", але я завжди мав враження, що "Ех" у цьому доброму рядку бракує, і завжди, читаючи цей вірш, те "Ех" від себе додавав. Але якщо б я й помилявся, то цього разу настрій у мене був такий, що оте "Ех" зірвалось би у мене з уст, якби я навіть не хотів його сказати.

— Ось вона, жіноча вірність, — зрезигновано думав я, розглядаючи запрошення. Не було б так досадно, якби Марта одружувалася з ким-небудь з відповідного їй соціального кола: з художником Морокою, з редактором Хведосем Чичкою чи навіть із професором Саламахою. Бо ж Конюшина, хоч і називався номінально магістром, у дійсності був сіра персональність, і ніяких шляхетних функцій, крім тимчасових функцій таборового поліцая, у своєму житті не виконував. Мені згадався “Майстер корабля” Яновського. Адже й там Тайях, незрівнянна Тайях, яку кохали режисер, письменник і матрос, остаточно вибрала собі доволі примітивного матроса. Це була слабувата втіха, але ліпше було мати хоч таку, ніж ніякої. І, простягшись на канапі, я почав обмірковувати можливості моєї участі у Мартиній весільній урочистості.

Передовсім я повинен примиритися з фактом, що Марту втрачено, і поводитись так, як належить не засліпленому ревнивцеві, а справді ніжному, вибачливому другові. Допустимий глибокий жаль, допустима шляхетна туга, але жодної нервової нерівноваги. Читач напевно зауважив, що в скомплікованих життєвих ситуаціях я рідко зважуюсь на самостійне рішення до того часу, поки не знайду відповідно інспіруючу мене літературну або історичну паралелю. Ще коли за студентських часів я заходив

до “Церабкопу”, щоб купити доброякісної астраханської чи керченської тюльки, я, вагаючись з вибором, думав: “Цікаво, яку тюльку споживав лорд Байрон?” Через те, що в жодній із доступних мені біографій великого британця я не знайшов про це ніяких даних, я навіть зважився піднести це питання на літературному семінарі, за що зразу дістав догану. Отож і цього разу я за звичкою звернувся до літературних паралелів, і серед всіх покривджених коханців психологічно найспорідненішим мені видався молодий лісничий, герой одного настроєвого віршу російської поетки-імпресіоністки Вери Інбер, що його я читав ще в дитинстві. У вірші розповідається, як соромливий і незграбний, але ніжно кохаючий лісничий подарував своїй байдужій, недосяжній для нього улюбленій найкраще й найцінніше, що він мав: розкішного кімнатного фазана. Це зворушило гордовиту дівчину, вона сказала скорше, ніж звичайно, “дякую”, а лісничий... але краще дамо слово самому лісничому:

“... пішов я назад, безталанний лісничий,
і сів на річнім узбережжі,
де сумно шуміла верба придорожня,
а клітка фазана стояла порожня...”

Пригадавши цей вірш, я й цього разу, як завжди, зворушився і зненацька подумав, що кращого, а головне характеризуючого мою ніж-

ну, хоч і відкинуту любов до Марти весільного подарунку, ніж фазан, просто годі й придумати. І я відразу ж подзвонив до знайомого жидка, що торгує індиками та іншим птаством, щоб він дістав для мене на чергову суботу найкращого, у межах його засягу, фазана.

Того ранку сонце встало широко усміхнене і зразу ж випило росу на листі кленів. У повітрі бриніла осінь. Співало гайвороння й дикі гуси. Може, співали й ще якісь птиці, але я був настільки зайнятий приготуванням до весілля, що не звертав на них уваги. Рівно о 4-ій пополудні я рушив на весільну церемонію. На мені красувався урочистий темно-синій костюм із чорним, наче галчине крило, метеликом під підборіддям, а в руці — валізка з фазаном, якому я для певности зв'язав шпагатом крила.

Коли я підійшов до церкви, шлюбна церемонія вже скінчилась. Сяюча Марта, в білій, як морська піна, сукні, під руку з урочистостливим Конюшиною, вже виходила з церкви. Демонстративна біла сукня Марти — традиційний символ чистоти й невинності — декого з нас заскочила, бо це було вже третє з черги одруження Марти — але вигляд її в цій сукні був такий тріумфально-розкішний, що про цю незначну обставину якось зразу ж забулось.

— Аврора! — сказав професор Саламаха і, своєю звичкою, хотів плюнути, але я друж-

ньо попросив його бодай сьогодні не плювати і, по можливості, не харкати.

— Афродіта! — ствердив критик Зануда, що, блідий від недавнього приступу епілепсії, стояв тут же з китицею жовтих, невідомої мені назви, квітів.

Це була правда, і від цього мені стало ще досадніше. Але я не мав часу на роздуми. Звідусіль підступали до молодих з вітаннями, цілували Марту й Конюшину. Його обличчя було в фарбі й обслинене, але він був, без сумніву, щасливий. Я також привітав молодих, цілючи, щоправда, тільки Марту, але від думки, що вона тепер належить Конюшині, поцілунок цей не мав колишньої снаги, а був звичайною, щоб не сказати сумовитою, формальністю.

Гостина починалася о 5-ій. Я прийшов у завітчану залю з валізкою, що відразу заінтригувало декого, але я уникав пояснень, а обережно прислонив валізку до стіни, побоюючись, щоб фазан у ній, бува, не заспівав, бо ж передчасним popisом він міг не тільки зіпсувати весь ефект несподіванки, а й взагалі надати справі неповажного характеру. Але моя тривога виявилася марною, бо фазан сидів тихо, як миша в капкані, і по якомусь часі я навіть вже почав непокоїтись, чи він, бува, не задихнувся без повітря. Гостина розгорталась повним ходом. Виголошували тости, кричали "гірко", читали привітальні телеграми. Літературний критик

Зануда виголосив довгу, плутану промову, з якої гості зрозуміли тільки те, що ніхто інший як Марта давала натхнення його разючому талантові, і що тепер для нього не лишається нічого іншого, як пробувати щастя в недосліджений ще ділянці ретроспективної психоаналізи, партикулярно в аспекті трансформації перманентних компонентів іраціонально-домінантної екзистенції інфантилізму на людський скепсис. Він хотів ще щось говорити, але на нього нетерпляче зашикали і приступили до найголовнішої, давно очікуваної мною, а особливо Мартою, частини шлюбної імпрези, а саме — до приношення дарів. Тут Марта виявила несподівану для її іделізму та завжди підкреслюваного незацікавлення земними справами прозорливість: даючи кожному з гостей шматочок пишно вдекорованого торта разом з своєю незрівнянною, божественною посмішкою, вона уважно стежила, чи хто під п'яну лавочку не кидає в полумисок якусь дрібну коп'юру. І коли професор Саламаха замість традиційної десятки спритно кинув п'ятку, Марта подивилася на нього так презирливо, що професор дослівно знітився і, розгубившись, мало не порушив урочисто дану мені обіцянку і не плюнув на блискучий паркет підлоги. Так навіки скопромітувався в очах Марти бідолашний професор Саламаха — один з недавніх найсерйозніших її поклонників.

Натомість дуже виграв у її опінії та дуже зворушив усіх гостей мій добрий приятель Морока. З елегантним поклоном він підніс молодим розкішний, у пастельно-макабричному стилі витриманий портрет Марти у знайомому мені блакитному хітоні. Я не міг одвести зору від портрета, особливо від інтимно-знаного мені хітона, що мерехтів мені в очах, як чудесна фата моргана, у якій зникала, назавжди зникала для мене Марта...

І коли прийшла моя черга промовляти, я підвівся і, ледве стримуючи тремтіння в голосі, сказав:

— Марто, дозволь мені сьогодні ще звернутися до тебе по-колишньому, “Марто”, бо завтра ти вже будеш у множині і будеш пані Марта. Я не вмію говорити так переконливо й розумно, як Зануда, я не можу також перелити у фарбу своїх почуттів, як це зробив мій приятель Морока. Я трохи п’яний, як і всі тут шановні присутні, але п’яний не від того, що вони, а від гіркого почуття розлуки. Ти розумієш, Марто... І я хотів би нагадати тобі вірш російської письменниці В. Інбер про лісничого, той вірш, який тобі подобався. Ти пам’ятаєш. Так ось...

Я розкрив валізку й урочисто вийняв з неї переляканого фазана. — Нехай цей скромний, але щирий подарунок скаже тобі більше, ніж я в стані сьогодні сказати...

Усі завмерли від здивування. У Марти на очах з'явилися сльози зворушення. Чуйне до всього субтельно-ніжного жіноцтво хоч і не зовсім розуміло, в чім тут суть, але інтуїтивно відчувало щось шляхетне і глибоко трагічне в моєму вчинку, і дружньо засякало в хусточки. І ось у цей момент, у цей незрівнянний момент, що мов натягнута струна бринів разючою розлукою, сталась зовсім несподівана оказія. Фазан стріпнув крильми і, якимось визволившись від шнурка та розпустивши пишне віяло хвоста, очманіло помчав по столі, по врочисто налитих склянках, по тарілках з печенюю та голубцями. Від несподіванки всі тільки зойкнули. А фазан, перелякано квокчучи й розбризкуючи на всі боки весільні страви, підстрибнув, ще щось крикнув здавленим гортанним криком і, перш ніж будь-хто встиг отямитись, зник у відкритому вікні.

— Свят, свят! — сказав отець Акакій, перехристившись і знову накладаючи собі в тарілку ковбаси.

Тоді підвівся побілілий від злости Конюшина й заявив:

— Я перепрошую, що я випрошую собі такі невчасні віци. Московська пропаганда в формі вершиків тут зовсім не на місці, і прошу паньства без взгляду на титули опустити салю кожного, хто не шанує тут весільного регуля-

міну. А те, що хтось тут називається професором, то це для мене, прошу панства, фук!

Я не знав, що означає слово "фук" і, як сумлінний науковець, не вважав можливим через це вступати в будь-яку дискусію, особливо тепер, коли після пригоди з фазаном опінія гостей була виразно проти мене. Тому мовчки замкнув непотрібну тепер валізку, мов стулив дві половини раптом спорожнілого серця, й не сказавши нікому ні слова, "опустив" притихлу на хвилину залю. Осінній вітер, що перед тим дрімав собі за рогом, раптом кинувся на мене із собачою люттю, б'ючи бризками дощу в лице, вириваючи з рук порожню, непотрібну, як докір, валізку.

І коли по якомусь часі крізь холодний морок до мого вуха долинуло розкотисте весільне "гірко!", я подумав, що це, властиво, фарисейство, фіговий листок на радість, бо якщо будь-хто із причетних до весілля міг сьогодні сказати, що йому справді гірко, то це, без сумніву, був я, єдиний я — Свирид Ломачка, професор.

#

ПОБРАТИМ ПО КВАРТИРІ ПІВЕНЬ

Початкуючий поет Півень, що пише під псевдонімом Орел, знову вшанував мене візитом. Не знаю, де він був так довго. Майже два роки не з'являвся він у Торонто, не влаштовував авторських вечорів, не набридав нікому нездійсненими ідеями. І от одного вечора, коли надворі завивали січневі вітри, а я, безпечно сидячи в піжамі, читав розкішну книжку Сидора Запорожця "Соціально-побутові проблеми", надіслану мені якимсь Саранчуком, хтось загрюкав

у двері. Я глянув на годинника. Було 12.45. "Що за мара?" — подумав я, неохоче встаючи. Глибинні міркування новоявленого філософа мене настільки зацікавили, ввели в медитаційний настрій, що я не поспішав на гуркіт. І тому він почувся знову, цього разу ще настирливіший. Я відкрив двері — і в кімнату ввалилась якась темна, засніжена постать, досить густо заросла щетиною, з невеличкою, з усіх боків обшарпаною, валізкою.

Я влучив більше світла і аж тоді пізнав у цій химерній постаті Півня.

— Пане Півень, — сказав я, вкрай здивований, — це ви? Звідкіль?

— З тюрми, — похнюплено промовив Півень. — Через вас потрапив до тюрми.

— Через мене? — ще дужче здивувався я. — Чому?

— А тому, — спалахнув раптом Півень, — що у вас якась сверблячка або що, міняєте квартиру за квартиру! Два роки тому ви жили у фронтовій кімнаті в пана Балалайки, а тепер ось де! Ну, приїхав я з Вінніпегу пізно ввечері, куди йти? Давай, думаю собі, зайду до Свирида Ломачки, поговоримо, та й переспати в нього можна, поки десь зупинюсь на постійно. Прийшов я, а у вас не світиться ні у вас, ні в пана Балалайки. Сплять, думаю собі, незручно й турбувати. І вже хотів був відійти, як зауважив, що вікно у фронтовій кім-

наті злегка піднято. От і добре, думаю собі, не буду грюкати. Подняв вікно ще трохи та й уліз. На ліжку зауважив сплячу постать. Ну, думаю собі, втомився пан Ломачка, не будитиму. Роззувся, роздягнувся та й під ковдру. Задоволений, що все так добре склалось, навіть дружньо обняв вас трохи. І тут... — Півень вкрай огірчено махнув рукою і замовк.

— І що? — спитав я зацікавлено.

— Відомо, що. Несамовитий вереск, крик, поліція... Ще заки прибула поліція, мене порядно натовкли якісь чортяки. Одна шока ще й досі більша від другої...

— Але в чім справа? — ще не зовсім розумів я.

— А в тім, — сердито пояснив Півень, — що ви давно вже не жили у тій кімнаті, а жила в ній якась німкеня. Про все це я довідався уже в поліції, де просидів два дні й дві ночі, поки не з'ясувалось, що я за персона...

Мені до сліз хотілось реготати, але трагічний вигляд Півня врешті-решт розчулив мене і я сказав:

— Так, пане Півню, дійсно прикра колізія. Буває. Я справді надто часто змінюю квартири. Але на цій я досить добре влаштувався, так що лишайтесь тимчасово в мене, поки знайдете щось постійніше.

Обличчя Півневе одразу прояснилось, він поставив валізку в куток і почав роздягатись.

Я хотів частувати Півня чаєм, але він вибачливо відмовився і поспішив до ліжка. Був, видно, стомлений. І, поклавши шкарпетки на радіатор, а рукопис нової збірки під подушку, Півень зразу ж заснув сном праведника.

Так почалось моє родинне співжиття з Півнем. Уставав він чортівськи рано й чомусь товкся по цілій хаті. Перших два дні я з приписів гостинности мовчав, а на третій обережно натякнув, що коли вранці Півневі не спиться, то чи не міг би він, принаймні, не товктися. Півень зразу ж погодився, і хвилин п'ять у хаті було тихо. А тоді знов те саме.

— Пане Півню, — сказав я. — Ви ж обіцяли... Щойно п'ята година ранку!

— Не можу, пане Ломачко, — вибачився Півень, — ніяк не можу. Коли на мене сходить натхнення, то я мушу товктися. Ви — інша річ, у вас спокійний жанр, а от спробували б ви поезію!

Він присів до мене на ліжку.

— От, недавно, у Вінніпегу, зі мною трапилась така пригода: мій приятель Микола запросив мене скупатись. Я, знаєте, не дуже охочий до води, але Микола запевняв, що річка не глибока. Ну, пішли ми. І що ж? Я ледве-ледве не втопився. Так оце я і пишу про всі ці справи. Прочитати?

— Ну, читайте, — сказав я, зітхнувши. — Тільки швидко й найголовніше.

Півень урочисто прокашлявся й почав:

...Я без охоти, сусід покликав
Освіжить тіло. Біжу додолу.
На бережку довгенько хникав,
Уплав пускаюсь, разом й Микола.
Предвічний став. Глибінь-яруга.
Поважно плавать — вода не шутка...
Душа бісова шпурнула друга
Упхнув зненацька у тім'я хутко.
Добре дивитись — збоку сміятись,
Коли заплили в голову дури...
А як же мені вже й рятуватись?
Берег яруги: як стіни мури.
Раптом ударив о дно ногами,
Разів ще кілька гулькнув до верху,
На серці втома, знеміг руками,
Світ вже жовтенький, зір у померку.
Друзяка бачить страшну пригоду...
Із сил, що міг, почав горлати.
Стукнуло в дурю, що зробив шкоду:
Мусиш друзяку порятувати!
До ставу збіглось людей пів сотні,
Лізуть в безодню мене шукати:
А я в безодні лежу самотній...
Беруть за чуба хутко таскати.
Отак то є з дурнем купатись,
Серце змучив та зазнав лях:
Не стало часу з світом прашатись,
Ноги потяг, скульбачений фляк!

— Дійсно, хай йому шляк! — сказав я, вкрай зворушений. Твір був справді капітальний, і я мусів признати, що писати такі твори, сидячи спокійно за столом, ніяк не можна. З того часу Півень товкся, аж кімната ходила ходором, а я для деякої звукової ізоляції несамовитих Півневих емоцій клав одну подушку під голову, а другу зверху, на голову — і так жили.

На роботу Півень не ходив, бо раз, що безробіття, а по-друге, Півень зовсім слушно вважав, що поетам працювати не личить. З чого жив він — ніхто не знав, аж поки з кредитової спілки при церковній громаді не почали надходити вимоги сплачувати позику. Потім надійшли вимоги ще від трьох спілок, а також від приватних осіб. Півень сумлінно відсилав ці вимоги назад, заявляючи, що він не Півень, а Орел. Коли ж вимоги почали надходити Орлові, Півень резонно заявив, що це його ні трохи не обходить, бо він же не Орел, а Півень. І так жив безтурботно, як голуб.

Мабуть, Півень знав якийсь секретний спосіб впливу на людей. Ні для кого в Торонті не було таємницею, що Півень — шахруватий тип, але коли в неділю він з'являвся біля церкви чи в якомусь іншому громадському місці, з неодмінним портфелем під пахвою, звідусіль лунали запобігливі вітання:

— А, пане Півень, доброго здоров'ячка! А що у вас нового?

— Та, дякувати Богові, нічого, — басковито відказував Півень, а тоді дружелюбно брав когось із запобігливих вітальників під руку, відводив трохи вбік і півголосом, але з виразом непохитної гідності на обличчі, щось вияснював. Вітальник чомусь зразу ж ніяковів, зітхаючи сягав по гаманець і виймав з нього кілька десятків. Не рахуючи, Півень хвацько пхав їх у кишеню і прощався. В таких випадках він неодмінно кудись поспішав і не любив даремної балаканини.

Особливо подобалась кремезна постать Півня жіноцтву, а буйний чуб, що воронячим крилом спадав на чорні, демонічні очі, заставляв тремтіти не одне жіноче серце. Чимало хто з дівчат і молодиць зберігав, як найдорожчий талісман, любовні признання Півня, писані на машинці, іноді так, а іноді під кальку. Писані під кальку не вважалися такими цінними, як без кальки — але все ж у жіночих колах вони мали свою цілком безспірну вартість.

У ширшому, а надто у жіночому товаристві, Півень дуже любив говорити про свою єдину, власним коштом видану збірку поезій “Шабля і печінка”. Це була невеличка збірка любовних і патріотичних творів Півня, про які я свого часу вже писав у одному з фейлетонів. Час від часу, в супроводі будь-якої поколонниці, Пі-

вень заходив у публічні бібліотеки й голосно питав:

— Чи є в вас твори Півня, інакше кажучи, Орла?

Як правило, йому відповідали “ні”.

— Теж іще мені бібліотека! — презирливо кривився Півень і з виглядом ображеного клясика виходив.

По тижневі перебування в Торонті Півень вирішив за відповідне запросити мене в ресторан. Ми сіли за маленьким столиком у ресторані “Паляниця”, що його утримував відомий на ціле Торонто патріот і добродій Мазниця. Замовляв Півень. Він довго розглядав список страв, намагаючись вибрати щось найліпше і найдешевше. Нарешті вибрав вареники. Привітна дівчина поставила перед нами дві тарілки і якраз хотіла спитати, що ми будемо пити, як Півень люто зиркнув на неї і, показуючи на тарілку з варениками, ревнув:

— Це що?

— Пироги, — сказала дівчина, не розуміючи, в чім справа. — Ну, хай будуть вареники, — поправилась вона, думаючи, що Півневі належить на назві.

— Знаю, що вареники, а не верблюди! — гримнув Півень. — Але скільки їх? Це, по вашому, порція?

— А так, — сказала дівчина, — порція.

Якщо ви дуже любите вареники, то можете замовити подвійно.

Це докраю розлютило Півня. Він несамовито схопив тарілку з варениками, аж масло з неї бризнуло мені на штани, і побіг між столами, шукаючи моральної підтримки у відвідувачів ресторану.

— Це порція? Це порція? — кричав він, соваючи кожному під ніс тарілку з злощасними варениками. З кухні вийшов Мазниця. Він не любив ніяких “троблів” у його бізнесі і рішуче зупинив Півня. Він розважно вияснив непогамованому поетові, що за 15 років його жертвенної праці на тернистій ниві харчування українського громадянства він оце вперше зустрічається з таким халепським костюмером. І хоч він дуже не лайкує відступати від встановленого порядку, і нігди не зробив би цього, якби Півень не був поетом — він готовий, однак, у формі винятку, додати Півневі один, ба навіть два, вареники. Але при цьому він не може не сказати, що таке поводження, як Півневе, лицює не поетові, а хіба лиш, за перепрошенням говорячи, безрозі...

— Що-о? — крикнув Півень і схопив Мазницю за краватку. Чим скінчився цей обмін аргументами між Півнем і Мазницею, я не знаю, бо чомусь одразу втратив апетит до вареників і, поспішно заплативши, вийшов. Можу тільки сказати, що надвечір Півень прийшов до хати

з другою підпухлою щокою — але, шануючи його субтельну гоноровість, я не питаю, чи ця підпухлість ресторанного походження.

Після пригоди в ресторані Півень трохи занепавав духом і не робив ніяких позик. Може б він робив їх і далі, але з часом кількість Півневих вітальників, а тим більше охочих до позики, все меншала і меншала. Дехто навіть дійшов до того, що, зауваживши здалеку романтичну Півневу постать, переходив на протилежний бік вулиці. Це вдарило по самолюбству Півня і він усе частіше і частіше сидів дома. І з цього часу в нашій гармонійній перед тим симбіозі заіснували початкові симптоми кризи.

Відома річ, що кризи, базою яких є політичні, релігійні чи взагалі духово-ідеологічні розходження, багато менш дошкульні, ніж кризи побутового характеру. Зла фортуна хотіла, щоб ми з Півнем ввійшли в колізію якраз у побутовій сфері. Я вже згадував вище про досадну властивість Півня прокидатися раннім ранком і будити мене якраз тоді, коли вві сні мені ввижалася неділя — єдиний в тижні день, коли я не повинен іти на фабрику жіночих туалетів. Але Півень, мабуть, тому і називався Півнем, що прокидався ще затемна й сповіщав, як умів, про ранок. Я примирився з цим, як примирився також з його звичкою сушити дуже рідко прані шкарпетки у кімнаті на радіаторі. Це було, що-правда, неприємно, але в загальному не відби-

валось на головних підвалинах моєї екзистенції. Проте з якогось часу, спершу скромно, а далі все рішучіше, Півень почав тотально споживати всі резерви мого харчування. Щосуботи після праці я робив великий закуп харчів на цілий тиждень, щоб у догідну хвилину безтурботности завжди мати під рукою помаранчі, яблука, виноград, консерви та їм подібні інші споживчі речі. З часу переїзду до мене Півня кількість купованих речей була належно збільшена. Але, вертаючись у понеділок ввечері з роботи, я заставав запаси майже вичерпані. Півень тихо сидів за столом і писав.

— Що ж, — казав я, вмившись і полегшено зітхнувши після трудового дня, — хильнемо помаранчевого соку, пане Півень?

— Дякую, — з незвичною для нього скромністю відповідав колега по кімнаті, — щось не хочеться...

І коли я сягав за банькою, щоб дістати помаранчевого соку, виявлялося, що не тільки помаранчевого соку, а взагалі ніяких харчових продуктів із тижневого резерву вже немає.

Зітхнувши, я виймав гаманця й питав Півня, чи не скочив би він купити щось їстівне. Півень досить охоче йшов, хоч ніколи не купляв того, що я просив, а те, що він вважав потрібним з його власної точки зору, і ніколи не приносив здачі.

Так жили ми тихо, по-божому, Півень дуже вдоволений мною, а я менше вдоволений Півнем.

Перший вияв нерівноваги з мого боку стався тоді, коли Марта, очевидно потай від Конюшини, надіслала мені на день мого народження великого, розкішно вдекорованого, як я довідався про це пізніше, торта. Після пригоди з фазаном це була для мене справжня несподіванка. І я був би не знав про неї, якби не гарна, кольорова картка із пробитим стрілою серцем, що лежала на столі. “Вітаю незабутнього друга з днем народження! Нехай цей скромний торт нагадає тобі про незмінну для тебе Марту”.

— А де ж торт? — спитав я, не бачучи нічого, крім якихось крихток на столі.

Півень винувато подивився на мене і розвів руками. Я зрозумів. І я вирішив як слід провчити Півня. Я цілковито перейшов на ресто-ранне харчування, не приносив ніякісеньких харчів додому, прирікши Півня на голодну смерть. Це був грізний удар по Півневі. Перший день цієї харчової бльокади пережив він понуро й тяжко, безнастанно заглядаючи в шухляди, в холодильник та всі можливі закутки приміщення. Я читав собі “Страждання молодого Вертера” і посміхався, а Півень був суцільним втіленням ненависти до мене — мовчазної, голодної ненависти.

На другий день, на фабриці, я ще раз передумав своє рішення супроти Півня і прийшов до висновку, що зморювати голодом людську істоту, а тим більше поета, не годиться. Вертаючись додому, я купив харчів і навіть пляшку австралійського вина, щоб запити зняття бльокади. Уявіть же моє здивування, коли відчинивши двері свого приміщення, я побачив стіл, заставлений добірними харчами і питвом, а за столом, у моїй піжамі, Півня, що видимо розкошував після вчорашньої голодної перерви і počував себе, немов сіямський принц.

— Пане Ломачко, — весело сказав він без ніякого гніву за вчорашнє, — сідайте підкріпитись!

Я не дуже вподобав те, що Півень розкошує в моїй піжамі, але що мав робити? Входити в нову колізію?

Я відкрив австралійське вино і ми випили.

З того часу життя в моїй господі надзвичайно пожвавилось. Півень цілковито перебрав на себе справи харчування — і треба визнати, що в цьому він знав кращий толк, ніж я. За три тижні ми набрали на вазі щонайменше по 8 фунтів.

Не знати, скільки ще тривало б наше ідилічне співжиття з Півнем, якби одного дня, зайшовши за цигарками у мою постійну споживчу крамницю, я ~~не~~ почув від крамаря, що час уже почати сплачення кредиту.

— Кредиту? — здивувався я. — Якого?

— А того, що відкрив на ваше ім'я ваш родич.

— Родич? — ще більше здивувався я. — Я не маю тут жодних родичів!

— Ну, той чорнявий, що приходив від вас, ваш брат, чи сват, чи хто там... Він сказав, що пан Ломачка через брак часу просив його відкрити в мене місячний кредит, на ім'я, розуміється, Ломачки. Ви мій постійний покупець, то як я міг би вам відмовити?

— Це Півень! — крикнув я, — Півень! Він відкрив кредит, отже хай він і платить! Я не хочу нічого знати про цю справу. Я не давав йому ніякого доручення.

Крамар розсердився.

— Я поважний чоловік, пане Ломачко, — сказав він, — а ви тут пробуєте всякі джоки. Я не знаю, хто ваш родич, півень чи курка, і не хочу цього знати. Він прийшов від вас, я знаю вас, а не його, дац ол. Якщо не хочете платити, то... — в його голосі вже чулась дуже неприємна нотка.

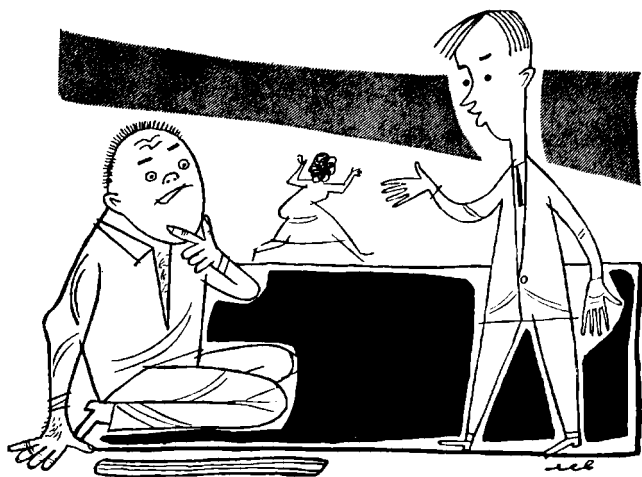
— А скільки ж там платити? — спитав я.

— Та яких двісті з чимось долярів...

Я зітхнув і вийняв гаманця. Там було біля 30 долярів — і я віддав їх крамареві. Решту попросив розкласти на розмірні рати на два місяці і миролюбно розпрощався.

А прийшовши додому, на щастя, не застав Півня. Він пішов десь по своїх невідкладних справах. Я спакував, що мав, у валізки, заплатив господині за тиждень наперед і виїхав. Перебрався в іншу околицю. Куди саме — не скажу, щоб, боронь Боже, не довідався мій приятель, колишній побратим по квартирі Півень.

ЛЮБОВ ДО БЛИЖНЬОГО

Коли на перехресті двох вулиць я спинився, щоб переждати потік авт, до мене підійшов кремезний чоловік у рудому, полинялому капелюху і, здивовано розводячи руками, вигукнув:

— Свириде, голубе, це ти?

— Я, — відказав я зрезигновано, бо це був справді я, і викручуватись було б незручно. — А ти, чи ви, хто будете?

— Та невже не впізнав? — ще завзятіше скрикнув чолов'яга. — Я — Комаха, Грицько Комаха, твій сусід по таборі в Швайнфурті!

Ми по-дружньому обнялися. Справді дивно, що я забув Комаху, протонароднього філософа і самогонщика Комаху. Свого часу, коли Комаха був головним поставщиком форарльберзької яблучної в таборі, нас в'язала сердечна дружба. Почалась вона з того, що одного разу, коли п'яний Комаха гнався з величезним кілком за своєю жінкою і вже от-от готовий був уперіщити її по голові, я підставив йому ногу. Комаха розпластався на твердому подвір'ї табору, але досить швидко отямився і сів, підгорнувши під себе ноги. Він був не так розгніваний, як здивований: хто посмів підставити ногу Комасі, семифутовому велетневі Комасі, що його боялись навіть таборові злодії? Моя фігура, мабуть, видалась йому кумедною, бо він хвилину зачудовано дививсь на мене, міряючи поглядом від ніг до голови, а тоді якось зовсім беззлобно сказав:

— Це ти?

— Я, — признавсь я скромно, але на всякий випадок додав: — Жаль і сором дивитись, як заслужений громадянин Швайнфурту ганяється за бабою, як той дурисвіт!

Комаха ще хвилину помовчав, а тоді, стиха кречучи від болю, підвівся і сказав:

— Знаєш, що? Пішли випить...

І ми пішли, бо відмовлятися від випивки з Комахою було куди небезпечніше, ніж підставляти йому ногу.

гло, а дірки, де належало б бути нижнім шиттям, Комаха старанно заткав ганчір'ям.

— Ти що, — спитав він, витираючи старі штанами стіл у своєму приміщенні, — просор?

— Та, — сказав я ухильно, — вчителювався. А тепер трохи пишу в газетах.

— Харашо, — схвалив Комаха, наливаючи її в склянку якоїсь жовтуватої рідини. — тиши, що всі вони мерзавці.

— Хто “вони”? — не зрозумів я.

— Ну, вобщє всі вони. Зрозумів?

— Зрозумів, — сказав я, і ми випили.

Я звернув Комашину увагу на те, що гасили за жінкою з кілком — це феодальна чка, яка в добу ракетних двигунів цілком естаріла. Комаха не вступав у суперечку, але ке зацікавився епохою феодалізму і просив повісти про неї докладніше. Я розповів йому про короля Артура, Дон-Кіхота, про лицарі і турніри і про те, як їдучи в похід, феодальсуверени, для безпеки вірності своїх жі, замикали їх у спеціально зроблені для тапотреби кольчуги. Я не знав, наскільки ці екази відповідали історичній правді — але лаха цим не дуже то й цікавився. Йому сполалась сама ідея замикання жінок у коль-

чуги, і він не міг нашкодуватись, що тепер не ті часи і що він не спроможний тепер придбати таку потрібну річ для своєї Параски.

Наша розмова закінчилась тим, що Комаха силоміць запхав мені в кишеню пляшку найліпшого, який він тільки мав, самогону і врочисто заявив, що віднині я можу в кредит або й зовсім безкоштовно діставати від нього самогон у кожную пору дня чи ночі.

— Ну й розкажує ж, сучий син, — вихваляв мене Комаха згодом на таборовому подвір'ї. — Як по писаному!

Це сердечне іменування мене сучим сином означало, що Комаха був від мене в цілковитому захопленні.

Потім я виїхав за океан, а Комаха лишився в таборі, без видимого наміру будь-куди виїжджати. І ось тепер я зустрів його в Торонті, трохи розтовстілого на канадській поживі, але такого ж добродушного, як завжди.

— Братіку, — сказав він, щиро ляснувши мене по плечі, — оце так штука! Де зустрілись! Ти що, — сказав він, хитро підморгнувши, — і тут прохвесором?

— Ет, яке там професорство, — відмахнувся я, — це ж не в таборі!

— Так, — зітхнув Комаха. — Так, як було нам у таборі, то вже, мабуть, ніде не буде... Пам'ятаєш, як ти розказував мені про хвеодалів?

— Пам'ятаю, — скривився я. У мене зовсім не було охоти починати спогади про давні дні на шумливому перехресті двох вулиць, але Комаха не виявляв ніякого наміру розходитись. Він узяв мене за рукав і, вишкіривши пні гнилих зубів, зареготав:

— Ловкі хлопці були хвеодали, га?

— А як Параска? — запитав я, щоб змінити тему.

— Параска? Ого-го, Параска! Утікла, стерва. Ще якби був дістав кольчугу, то може б не втікла, а так діло діряве. Але я маю другу жінку, трохвейну!

— Як це “трофейну”? — здивувався я.

— А так. Трохвейну. Виграв у Пилипа Дині, може пам'ятаєш, торгував оселедцями, з третього бараку. Вони завжди сварились, так ото я й кажу: — Давай, — кажу, — Пилипе, зріжемося у підкидного дурачка! Я ставлю баверського кабана, того, що відкупив від урків із сусіднього бльоку, а ти — Горпину. Хто виграє, того й трохвей. Ну, виграв я, і Горпина перейшла до мене. Га-га-га! — реготнув він, як з бочки. — Пішли випить!

Після того, як Марта одружилась, мені було байдуже, куди йти, і я пішов з Комахою. Дім його стояв у торговельній околиці, на вузькій вулиці, по якій гасали табунці замурзаної дітвори. Коли Комаха відчинив двері свого жит-

ла, на нас війнуло скомбінованим запахом кухні, бруду й дитячих пелюшок.

— Заходь! — врочисто запросив Комаха королівським жестом. — Не стісняйся!

Я зайшов. Горпина саме готувала вечерю. Моя поява, здавалось, не зробила на неї жодного враження.

— І де ти ходиш, сірко проклятий? — привітала вона Комаху, перемішуючи щось у каструлі дерев'яною кописткою. — Вже знов привів? — недвозначно натякнула вона на мене.

Я хотів пояснити Горпині, що я не "знов", а щойно вперше, але втрутився Комаха:

— Цить, стара, бо дістанеш по хавці!

Після такої міжподружньої увертюри я не знав, сідати мені, чи не сідати — і на всякий випадок стояв.

— Та сідай, Свириде, чого стоїш, як одоробало! — сердечно запросив Комаха. Він вийняв десь з-за шафи пляшку саморобного вина і налив у чарки.

— Не вино, а золото, — хвалив Комаха. — Ми з Горпиною днів три чавили виноград, попервах руками, а тоді вже й ногами. Цілу бочку начавили. Все це я перецідив через панчошу, і тепер вино, як дистиліроване... Та пий, чого стісняєшся!

Мене чомусь одразу знудило. Я згадав, що маю спішну справу до художника Мороки і підхопився, як обпарений.

— Вибачте, — сказав я, швидко глянувши на годинника. — Мушу бігти, вже мушу бігти! Де тут можна схопити таксі?

— Та хоч випий, — розчаровано сказав Комаха, — а тоді вже біжи, куди хочеш! Стільки літ, так сказати, не бачились...

Але я вже зачиняв за собою двері гостинної Комашиної хати. І коли, з полегшенням зітхнувши, я крокував по запорошеному свіжим снігом тротуарі, я думав, що, мабуть, не даремно в протигау євангельській любові до ближнього Ніцше видумав любов до дальнього. Мабуть, на якомусь перехресті життєвих доріг він також зустрівся із своїм Комахою. І я щойно тепер збагнув глибинний зміст вищенаведеної тези цього назагал контroversійного філософа, бо віднині і я, поза всяким сумнівом, волів любити дальнього, але ніяк не ближнього, Комаху.

#

ГІПЕРТРОФІЧНА КУРТУАЗІЯ

По довшому періоді нічим немотивованої відсутности до мене знову завітав мій давній приятель Морока. Він прийшов раннім ранком, коли я був ще в ліжку, і без зайвих вагань почав так сіпати і торгати мене, що я збудився.

— Вставай! — кричав він на цілу кімнату. — Глянь лише, як сонце встало, як воно рожевим саявом все кругом зачарувало!

Я сердито потер очі й поглянув навколо. Сонце справді встало й непевно світило за су-

сідським гаражем, але я не вважав це за жодний знак для мого власного вставання. Була неділя, неробочий день, і цього ранку, за законами нормальної людської логіки, я міг би й не вставати разом з сонцем. Але Морока, як і кожен знаменитий художник, мав свою логіку, що ґрунтовно відрізнялася від звичайної, і тому в цей недільний ранок я сидів, розпатланий, на ліжку, стуманілими від сну очима дивлячись поперед себе і ледве усвідомлюючи дійсність, а Морока кричав:

— Надзвичайна нагода, надзвичайного розуму й дотепу жінка! Без порівняння краща, ніж Марта! Одягайся! Ти напишеш прекрасний фейлетон, запевняю тебе, що ти напишеш фейлетон!

— Я не хочу фейлетона, — майже плачучи благав я, натягаючи штани, — слово чести, я не хочу фейлетона! Я хочу спати!..

Але Морока вже тягнув мене вмиватись, силоміць зав'язував краватку на моїй шії, і мені не лишалось нічого іншого, як покоритися раптово розбуялому художникові.

Вже давно я не бачив Мороки в такому настрою. Він був досить понурим типом, внутрішньо заглибленим у себе, особливо з того часу, як дістав посаду головного декоратора у місцевому похоронному підприємстві. Він мав нахил до вина й до філософії — якості, які я дуже шаную в людях — і це стало тривкою базою

для нашої не завжди рівної, але незмінно щирої дружби.

Як справжній містик, та ще й з нахилом до буддизму, Морока не любив жіноцтва. Єдиним винятком для нього була Марта. Вона вміла так захоплено розповідати Мороці про його малярство, так вияснювати йому його власні, неусвідомлювані ним до того ідеї, що Морока аж рота розкривав від здивування. До того ж, як відомо читачеві, Марта була не тільки неабиякою красунею, але й тонким психологом. Незрівнянним жіночим чуттям вона вгадувала, коли в Мороки був містичний смуток в серці, одягала врочисту чорну сукню, що чітко зарисовувала всі деталі її гнучкого стану, підводила уста карміном і сідала напроти художника. Блискуча бронзова бляшка, що зображувала голову Будди, спускалась на тоненькому ланцюжку в глибоке декольте Марти. Морока похмурнів на обличчі, ставав ще маломовнішим, ніж звичайно, годинами невідривно дивився на Будду, чи взагалі у тому напрямі, а Марта щебетала й щебетала...

Але Марта одружилась і була поза нашим засягом. Морока тяжко пережив її втрату. Кілька місяців він не виходив з похоронного підприємства, і я вже думав, що він зовсім зрікся суєти цього світу, проїнявшись містикою — як от сьогодні він цілком нежданно з'явився, повен радості й оптимізму.

Ми пішли по широкій, пропахлій бензиною вулиці до найближчого ресторану, і аж тут Морока розповів мені про причину своєї несподіваної візити. Кілька тижнів тому в похоронне бюро зайшли дві жінки — мати й дочка — в справі вже давніше померлого родича. Їм хотілося наново вдєкорувати надмогильник небіжчика, і цю справу доручили Мороці. Художник знаменито виконав доручення: по дводенній праці над ним з найсуворішим дотриманням усіх жіночих побажань та інструкцій, надмогильник сяяв повним спектром веселки. Скінчивши працю, Морока цілковито резонно зазначив, що лежати під таким надгробником не тільки не тягар чи трагічна повинність, а навпаки — приємність. Це було якраз те, чого бажали жінки, і з того дня Морока став у їх домі постійним, улюбленим гостем, якого шанували не лише за талант, а й за увагу, яку він, як і личить справжньому джентлменові, вділяв самотнім дамам.

Досить скоро Морока зауважив, що з кожною черговою візитою до своїх дам образ Марти, перед тим надзвичайно чітко, мов китайським тушем, окреслений в його уяві, щораз більше проймався туманом, розтавав у перспективі, а на його зникаючому тлі проступали знайомі контури молодшої із дам, Аліси.

Аліса не була такою гарною, як Марта, не вміла ні модерно вдягатись, ні сидіти в зазда-

легідь обдуманій позі на канапі, недбало курячи й погойдуючи досконало окресленою ніжкою у модній найлоновій панчосі, не вміла й говорити на складні філософські теми — але було в ній щось безпосередньо-щире, поетичне, наївне, і це відразу зауважило мистецько-гостре око Мороки. Вона не намагалась шукати якихось нерозкритих ідей чи не з'ясованих ніким глибинних імпульсів у його творах, але любила їх прямолінійно й безкритично. "Ах, яке це гарне, — говорила вона, розглядаючи художникові шкіци, — яке чудесне! Як це ви так можете, пане Мороко? А які розкішні квіточки, наче справжні! А цей котик, здається, що він ось-ось м'явкне!.. А чому ви не намалювали біля нього ще й мишку, пане Мороко?"

До цього виліву захоплення неодмінно приєднувалася така ж зичлива до художника і не по віку екзальтована Алісіна мати, і коли пізно вечорами Морока повертався зі своїми шкіцами додому, в його вухах золотими дзвіночками бриніли голоси обох прихильниць, особливо голос Аліси. Його мистецьке самолюбство упивалося беззастережним визнанням, тріюмфувало, і я зовсім не посуджую за це мого знаменитого приятеля, бо кого ж з мистців не підносить на дусі і кого не засліплює похвала, особливо з жіночих уст?

Незабаром засяг компліментів на адресу Морочиної творчости поширився, включаючи

в свою орбіту і особу самого художника, як людину і персональність. Це було логічно й послідовно, бо ж творчість кожного мистця є виявом глибинних, найінтимніших вібрацій його серця і нерозривно зв'язана з його людською особистістю. Неможливо було любити Моро-чині шкіци, не любивши його самого, його темних, мов осінні калюжі, очей під кострубати-ми бровами, його жахливих рук і всього того, що творило властивого Мороку, включно з вилинялим рудим капелюхом і плащем анархічного крою. І тому все це стало—в Алісиній хаті об'єктом якщо не адорації, то в кожному випадку глибокої, відкрито демонстрованої симпатії. Коротше кажучи, життя художника складалося так, що під його ногами, мов крижини навесні, розтавали всі підвалини містицизму.

“Розділене горе — пів горя; розділена радість — подвійна радість”. Не пригадую, де я чув цю мудрість, але, мабуть, вона керувала Морокою, коли раннього ранку він біг до мого житла, щоб хаотично розповісти все це мені, а головне, щоб запросити мене, як найближчого свого друга, від імені Аліси, на обід. Певна річ, я не був знайомий ні з Алісою, ні з її матір'ю, але це не мало істотного значення, бо Морока вже встиг представити мене уяві своїх дам, як свого роду вундеркінда. Я не міг відмовити Мороці, і рівно о 12-ій годині, як ба-

жали того Морочині поклонниці, ми постукали в двері їх житла.

Нас зустріли з такою приголомшуючою привітністю, що я відразу розгубився. І Аліса, і її мати, одна одній наперебій, почали запевняти мене в своїх найкращих почуттях, в симпатії й повазі до моєї особи. Вони навіть злегенька докоряли мені, немов я ігнорую їх — хоч це був явний нонсенс, бо як я міг ігнорувати те, чого не знав? Їм здавались надзвичайними мої фейлетони, мої статті, які приносив їм Морока, мій, між іншим невмілий, спосіб зав'язувати краватку, мій плащ і черевики. Так званий добрий тон, якого вперто вчили мене вдома, велів відповідати на люб'язність ще виразнішою люб'язністю, але в цій зливі неочікуваних мною і нічим не вмотивованих компліментів була така фальшива, поцукрована сентиментальність, таке нестерпне фарисейство, що я не міг здобутись ні на яку відплатну чемність. І коли я сідав до столу, я вже знав, що мені не смакуватиме ніяка страва.

Я нерішуче взяв до рук ножа й виделку, щоб покласти щось на тарілку, щось легке й страване, аби відбути цей обід і скорше відійти. Всякі страви стояли на столі, і я вагався з вибором.

— Які в вас делікатні руки, пане Ломачко, — промовила Аліса, кокетливо примружуючи очі.

Мої руки здригнули. Я завжди ніяковів, коли до мене приглядались, особливо до рук, що від фабричної роботи потемніли до підозрілості. Я хотів сховати їх під стіл, але це було б, мабуть, смішно. Щоб не виявити свого замішання, я рішуче наколов на виделку чималий шмат печінки, тобто те, чого я вкрай не люблю. Викривши свою помилку аж тоді, коли печінка вже була надкушена, я похнюпився ще більше, бо ж не міг я покласти мій кусень назад. А тимчасом Алісу заливала повинь ентузіазму:

— Як це гарно, що ви прийшли, я ніколи не бачила живих письменників! Зверніть увагу, як чудово шелестить бузок у нас за парканом, яке сьогодні надзвичайне небо!

Я люблю бузок і всякі інші дерева й квіти, люблю небо і зорі й місяць, але не люблю, коли мені звертають на них увагу, та ще й в такий гіпертрофічно-екзальтований спосіб. Чейже сам я маю очі, щоб бачити, і почуття, щоб відчувати. До того ж я чудово розумів, що цей ентузіазм нещирий, бо не могла ж Аліса справді захопитись миршавим, щоденно баченим нею бузком, чи понурим сьогодні небом. Просто дівчині хотілось виявити перед нами свою чулу до краси душу — і вона робила це, як уміла. Я ще раз саможертвенно вкусив печінку і промовчав.

Але Аліса не промовчала моєї безсловесної відповіді, як не промовчала також і її мати.

Очевидно, моє мовчання було сприйняте жінками, як гідна всякої похвали скромність, бо вони з подвоєним ентузіазмом почали хвалити надзвичайну гідність, з якою я тримаюсь за столом, спосіб мого кусання печінки, мідну, вже доволі безформну, застіжку на моїй краватці і все, що стосувалось до моєї бідолашної особи. Я сидів, мов на гарячому вугіллі. Невідомо, скільки мусів би я терпіти цю нечувану люб'язність, якби не маловажний, навіть трохи несерйозний, але рятівничий для мене випадок.

Морока дуже шанував перець. Він уживав його навіть до таких страв, які ніяк не смакували з перцем, наприклад, яблучний кисіль чи пудінг. Але в кожного свій смак, то чому ж не міг би мати свого особливого смаку такий оригінальний індивідум, як Морока? Всі, що знали художника, вже звикли до його кулінарних традицій і не виявляли жодного здивування. Отож і цього разу Морока почав так щедро і розмашисто приперчувати якусь страву, що я не витримав і чхнув.

Зайво говорити читачеві, як неприємно, коли чхнеш у товаристві дам, та ще й до того за столом. Я несказанно зніяковів і гречно, як умів, почав просити вибачення.

— Але ж просимо, пане Ломачко, на здоров'я! Ви так мило чхаєте! — сказала, прояснівши посмішкою, Аліса.

— Надзвичайно сердечно чхаєте, — підтримала Алісу її мати.

Я відчув, що неминуче мушу чхнути вдруге і, щоб запобігти цьому, поспішно вийшов у коридор. Не пам'ятаю, чи я чхнув, чи таки стримався — але й донині чітко пам'ятаю, як я вхопив свій плащ і вискочив на вулицю. Кілька кварталів я пробіг так, якби за мною справді хтось гнався. Нарешті зупинився, щоб перевести подих, і ще раз глянув на гостинний дім, з якого щойно вийшов. Я побачив, як з його дверей вискочив надзвичайно розгублений Морока і спішив у мій бік.

— Що сталося, тебе образили? — стривожено спитав він, підійшовши ближче.

— Ні, — сказав я, все ще тяжко переводячи подих, — не образили. Навпаки... Надзвичайно гостинні люди... Але ж і куртуазія. Я ще ніколи не зустрічав чогось подібного!

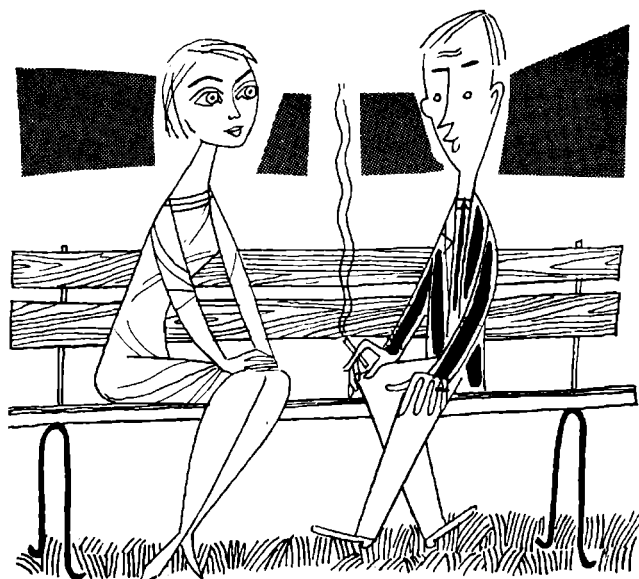
— Так, — згодився засмучений Морока, — куртуазія справді теє... гіпертрофічна куртуазія!

І ми мовчки пішли дорогою. Я скося поглядав на Мороку. Він здавався цілком пригнобленим. І раптом наші погляди зустрілись. Не можу пояснити докладно, що я прочитав у розумних очах Мороки під кострубатими, наче справжні стріхи, бровами, не знаю, що побачив художник у моїх очах, але ми раптом підморгнули один одному і весело зареготали. А

можливо нічого особливого й не було в наших поглядах, можливо нам здалося смішним саме визначення, що його вжив для щойно пережитої гостини швидкий на спостереження художник:

“Гіпертрофічна куртуазія!”

#

ДЕНТИСТИЧНА ІСТОРІЯ

З Ларисою Дмитрівною я зустрівся в обставинах, що ніяк не сприяли взаємній симпатії. Я сидів у прийомній дентистки, скривившись від нестерпного болю, що затьмарював для мене всесвіт, а вона... Але спершу розповім, що являла собою Лариса Дмитрівна зовні. Це була невеличка, досить строгого вигляду жінка з блакитними очима, із гладенько при-

чесаним ясно-білявим волоссям, з приємним голосом, що заколисував, немов озерна хвиля. Надзвичайною свіжістю і впевненістю віяло від її спокійного, овального обличчя, від білого халату й зграбних рук. Коротше кажучи, вона була дентистка, особа, гідна всякої поваги, а я — нещасний пацієнт, досадне ойкання якого тільки й стримувала присутність дами.

— Ломачка! — мовила вона, з'явившись у дверях і строго глянувши на мене, якби я справді був у чомусь винен.

Я ввійшов у маленьку кімнату, де стояли якісь макабричні машини, а стіну прикрашувало гігантське відображення людських зубів, радше схожих на зуби динозавра. Ще з дитинства я мав деяке упередження до всякої медичної апаратури, холодний блиск якої, неодмінно супроводжуваний запахом йоду, чи якимось іншим тотожним запахом, викликав у мене дивну слабкість в колінах. В лікувальні функції цих машин я вірив слабо, вважаючи це лиш зручним маскуванням їх справжніх кровожерних інстинктів. І я ніколи не згодився б піддати свій чулий на фізичні впливи організм під непевні експерименти цих машин, якби не лютий біль у зубі, що затьмарював мені не тільки світ, але й мою тверезу, непохитну в цій ділянці поставу.

Десь у кутику свідомости в мене жевріла невеличка надія, що, можливо, мій зуб тільки

так собі, тимчасово, вийшов з правильної функційності і що може все обмежитися звичайним полосканням чи компресом. Цю надію скріплювала ще й моя віра в незвичайні дентистичні здібності Лариси Дмитрівни, в її вроджену делікатність і небажання спричиняти будькому якісь прикrostі. І тому я був трохи здивований, коли Лариса Дмитрівна, замість тепло-співчутливої розмови, що напевне заспокоїла б мої зубні й загальні нерви ліпше всякої медицини, замість лагідного полоскання чи компресу, наказала мені сісти прямо під свердлильну машину. Ця жорстокість мене заскочила, я зразу знітився, зіщулився, і в сяйві неможливої машини вже сидів ні живий, ні мертвий.

Зайво було б мучити читача описом того, як я відкрив рота, як Лариса Дмитрівна рішуче торгала гачком мої нещасні зуби — чейже кожен, або майже кожен з читачів зазнав таких маніпуляцій у своєму власному роті. Різниця могла бути тільки в тому, що мені проробляла не своїми гарними руками Лариса Дмитрівна, а читачеві, може, хтось інший. Але розмову поміж нами варт занотувати. Перед тим, як пустити в рух свердло, Лариса Дмитрівна спигала:

— Ви чим харчуєтеся, чимсь людським?

— Як це розуміти — людським? — спитав я, виплюнувши якусь гидоту, що мені цвиркну-

ла її на зуб Лариса Дмитрівна. — Харчуюся всіма легальними споживчими речами.

— А що ви їли, ну, наприклад, вчора чи позавчора? Це повинно було бути щось незвично тверде...

— Тверде? — подумав я. — Ну, так, я гриз горіхи. Обценюк поблизу не було, то я кришив їх зубами. Мабуть там у зубі щось луснуло.

— А залізяки ви не пробували гризти? — уїдливо спитала співрозмовниця. — Теж мені спосіб на горіхи...

Я розсердився. Поперше, як Лариса Дмитрівна сміє говорити зі мною так, якби я був не поважана в своїй громаді людина, а школяр, якого слід повчати, а подруге, яке їй, принципово беручи, діло до моїх зубів? Адже вони — моя приватна власність, що ними хочу, те й гризу, і якщо я сьогодні з'явився з ними до Лариси Дмитрівни, то це не значить, що вона має на них якесь право. Певна річ, вона може їх торгати, крутити, свердлили, навіть виривати, але це — стисло бізнесове відношення, що нічого не міняє в принциповому аспекті їх власницької приналежності. І тому, вийнявши з рота рурку, що зміїно шипіла в мене під язиком, я зухвало випалив:

— Я б вас гризнув, Ларисо Дмитрівно, якби це інші обставини...

На мить Лариса Дмитрівна немов завмерла. Знаючи мене як смиренного співака у церковному хорі, особу тиху й дружелюбну, вона, видно, не припускала у мені такої агресивності. Здивування, що на мить поширило її очі, змінилося холодним блиском гніву. Погана річ — жіночий гнів, читачу, але спробуй собі уявити, наскільки гірша ця річ, якщо жінка — дентист! Без зайвих слів Лариса Дмитрівна змінила в машині маленьке свердло на більше і влучила мотор.

Зарі засвітилися в моїх очах і попливли в шаленому коловороті, то розсипаючись незаними мені сузір'ями, то пропадаючи у чорній безвісті... Це було щось безумовно несамолюбите. Моє тіло здригалось в конвульсіях, а на затиснутих долонях проступала кров від нігтів. Я хотів верещати, наче зловлений у капкан заєць, але вроджений сором перед жіноцтвом стримував мене від цієї ганебної малодушности.

Врешті-решт свердління скінчилося. Я розплющив повіки і побачив над собою сині очі моєї мучительки, сині й лагідні, як небо після зливи, і це розсердило мене ще гірше.

— Це чорт-зна що, Ларисо Дмитрівно, — сказав я, виплюнувши рештки зуба, — це не медична допомога, а мордерство!..

І я підвівся, щоб піти геть, але Лариса Дмитрівна притримала моє плече і я знову осів у кріслі.

— Не бунтуйте, — сказала вона, — я ще крутитиму. Цього разу вже меншим свердлом...

Чи потрібно пояснювати, що творилося в моїй душі весь час, поки Лариса Дмитрівна вправлялася в круті зуби? Тільки моя безглузда поза із роззявленим ротом не дозволяла мені клясти Ларису Дмитрівну на повну губу. Позбутися її опіки я не міг — не годилось же мені, справді, вступати з нею в бійку, — але й витримати її тортури я не міг також. І коли вона, нарешті, скінчила пльомбувати мій зуб, я відчув, що ненавиджу її так, як, мабуть, ненавидить бідне циркове звіря свого невмолимого дресувальника.

Я був останнім пацієнтом Лариси Дмитрівни в той вечір, і ми вийшли з клініки разом. Світили ліхтарі, світили зорі й реклями. Непереможно вабив затишком поблиський ресторан.

— Повечереємо, чи що? — спитав я, якось враз відчувши голод, майже виснаження, після недавньої зубної процедури.

— Дві години не можна їсти, — зазначила Лариса Дмитрівна, маючи на увазі мій зуб. Я зітхнув і з одчайдушністю розпуки повів Ларису Дмитрівну вздовж парку, де гіллясті клени й акації сплітали нам химерні світлотіні на доріжці.

Було сумно і якось ніяково. Я не розумів, чого, властиво, їй прийшло на думку йти зі мною

після такої, як-не-як неприємної, візити, що загостила наші гармонійні перед тим взаємини, і понуро мовчав. Але мовчання — не найкращий спільник, якщо його триматись надто довго. Ми сіли на лавчині, і я відчув, що треба щось сказати.

— Єрундовий у вас фах, Ларисо Дмитрівно, — сказав я, запаливши цигарку. — Просто годі придумати, чого це вам прийшло до голови зробитися дентисткою!

Це напевно не було гречно супроти дами й не було справедливо, бо ж як-не-як Лариса Дмитрівна допомагала мені так, як веліло її дентистичне сумління. Я не міг певно твердити, що вона поводитися зі мною гірше, ніж з своїми іншими клієнтами. Можна було навіть припускати, що вона поводитися ліпше. Це я зміркував уже потім, але в дану хвилину, коли біль у зубі ще давав себе знати, я не був спроможний ні на яку куртуазію. Первісне почуття злоби супроти того, хто вчинив мені боляче, позначало мою мову. Але Лариса Дмитрівна не розгнівалася. Мов не чуючи моїх слів, вона дивилася вздовж алеї, в хилитке мереживо світлотіней, і мені здавалось, що її очі зволожив смуток. І якось зовсом не до теми вона сказала:

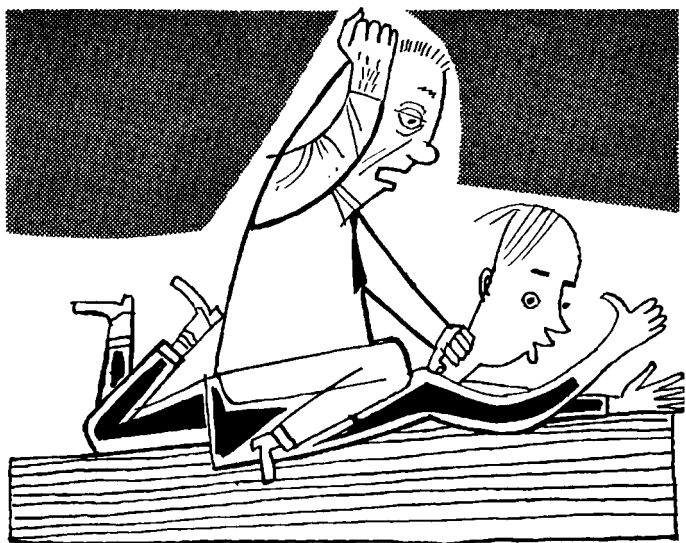
— Я читаю ваші гуморески, пане Ломачко. Читаю все, до крапки. І знаєте, що? В них більше смутку, ніж гумору. І мені здається, що ви не дуже врівноважена людина, а часами й не-

шира. Я, наприклад, вірю в вашу самотність, але не вірю, що ви справді любите Марту. І чи Марта взагалі існує?

Я пустив інтенсивну хмару диму. Правду кажучи, я був заскочений і не знав, як відповісти на таку сентенцію Лариси Дмитрівни. Я відразу збагнув, що мій наступ не вдався, що в цієї маленької жінки набагато складніша стратегія. І мені раптом захотілося сказати їй правду, що стала очевидною й мені, що все це божевілля зі мною, моя злість і причіпливість — від її синіх, волошково-ясних очей.

Але Лариса Дмитрівна вже відходила від мене по мережаній стежці, зникала в присмерку, і кожен стук її стихаючих кроків був стуком одчаю в моє раптово посамотніле серце. Я підвівся, щоб іти за нею, але вчасно збагнув, що це зайве. Особливо сьогодні, цього вечора. Над парком мерехтіли зорі, пробиваючи своїм промінням червоняві корони кленів, пахло ранньою осінню, смутком спізнілих зустрічей, і я думав, що було б надзвичайно до речі, якби ще цього тижня, хочби й завтра чи післязавтра, заболів мені другий зуб.

ПРОРОК

Сподіваюсь, що читач не кине мені чванливості, якщо скажу, що на хрестинах в пана Балалайки я зустрівся з живим пророком. Балалайка хрестив дев'яту дочку, і хрестини ці скидались радше на якусь жалібну імпрезу, ніж на радісне вітання ще одної християнської душі. Балалайка дуже хотів сина, з року в рік нетерпляче чекав на нього — і з року в рік прибувала для нього донечка.

— Та якби я знав, що це знову буде дочка, — виправдувався Балалайка, — то я б навіть...

Тут він дискретно, але з видимим розпачем замовкав. Гості мовчали теж, бо не годилось же їм, справді, співчувати Балалайці, коли запрошені вони були єдино в честь похресниці, та й, правду кажучи, цікавило їх значно більше те, що було на столі, аніж те, що в колисці.

Але не в Балалайці, хоч який він шановний чоловік, і не в його родинних комплікаціях суть справи. Суть справи в тому, що на хрестинах, серед інших більше й менше важливих гостей, був один винятково важливий гість, точніше кажучи, пророк. Я збагнув це відразу, як тільки лиш побачив його витрішкуваті, якісь зовсім безбарвні очі. Був він невеликого зросту, бочкуватий, з короткими, немов обрубаними, пальцями, з грубою шиєю, яку завершувала невеличка, під машинку стрижена, голова. Не можу з певністю сказати, чи голова ця поверталася на шиї; мабуть ні. Коли він говорив, то повертався до свого співрозмовця цілим тілом. Широченні штани, у холошвах яких цілковито ховалися його короткі ступні, довершували цю знаменну постань, що достойно сиділа між отцем Акакієм та самим Балалайкою.

Я прийшов тоді, коли важлива процедура хрещення вже скінчилася і всі були в цілком відпруженому настрої. Це помітно було не тільки по безпосередньо-непримушеному чвананню отця Акакія, але й по тому, як гостинний Бала-

лайка, з почервонілим від зворушення носом, припрошував:

— Їжте, люди добрі, їжте досхочу, не соромтеся! Все одно викинемо...

І люди не давали себе надто довго припрошувати, частувалися з усією притаманною таким імпрезам щирістю, лише пророк сидів дрімотно-загадково, немов буддійська скульптура, втопивши зір в уявне потойбіччя.

Треба зразу сказати, що при всій приязні до мене, як до свого земляка та ще й професора, Балалайка не цинив мене й наполовину так високо, як пророка. Припускаю, що в нього навіть був легенький сумнів щодо мого наукового титулу. Звичайно, це було нахабство з боку Балалайки, але що я міг вдіяти? Адже я сам спричинився до цього, коли одного вечора, під п'яну лавочку, прочитав йому пару фейлетонів. З того часу Балалайка треба чи не треба шкірив зуби, зустрічаючись зі мною, а одного разу навіть протекційно поляпав по плечі. Я не дуже сподобав таку дружельюбність, але будучи послідовним демократом, мовчав. Отож і цього разу, поза будь-яким сумнівом, Балалайка запросив мене не стільки як представника еміграційної науки, що належно звеличив би імпрезу, скільки як жартуна, конферансьє, що розважав би всіх присутніх. Може в інших обставинах я промовчав би цю чергову нетактовність Балалайки, але в даному випадку мою умовну меншевартість підкреслю-

вала контрастична присутність пророка — не говорячи вже про отця Акакія — і моє самолюбство терпіло. Мені здавалося, що я багато краще міг би возсідати на почесному місці, де так гупо сидів пророк. Через це я був сердитий на Балалайку, а на пророка не дивився взагалі.

А втім, я не сказав шановним читачам, що спричинилося до визнання, та ще й такої популярності, пророка. Якби він був таким, як Биллі Грегем — справа ясна була б без пояснень. Але віку він був непевного, а зовнішності... я сказав уже вище, якої зовнішності. Можна сміло сказати рідкісної. При таких об'єктивних даних він мусів посідати неабияку пророчу, ясно-видницьку силу, щоб мати в нашому народі визнання. І він її, звичайно, посідав. Вона була разюче зафіксована в грубезній книзі "Сни, чуда, пророцтва", недавно виданій пророком, настільній книзі кожної патріотичної родини — як це незмінно твердив автор, і як окреслили її, благословивши до найширшого вжитку, всі місцеві владики. Недобра заздрість до колеги по перу нуртувала в моїй істоті; на хуртовинний шлях літератури ми ступили майже разом, і от я був лише фейлетоністом, а він ходив уже в загальнопризнаних пророках. Ні, мій добрий земляк Балалайка не винен: його ставлення до мене — тільки віддзеркалення загальноприйнятої міри вартостей. І я мовчки гризнув оселедця, щоб

його різкою солоністю хоч трохи зневтралізувати спонтанну гіркоту моїх діалектичних висновків.

А тимчасом хрестинна імпреза набувала все ширшого розмаху. В міру випитих чарок ніс Балалайки набував дедалі дивовижнішого відтінку: з буряково-червоного він перетворювався у брунатно-сизий. Гостей дослівно заливала веселість. Можна було подумати, що вони й справді дуже втішені дев'ятою дочкою Балалайки. Лише пророк, як і личить його високому званню, не пив нічого, але був він якийсь непевний, начеб-то стривожений, і я бачив, як ця тривога зростала в ньому з кожним разом, коли він поглядав на швидко порожніючі пляшки. Очевидно, в ці хвилини він на власному досвіді переконувався, яке тяжке до здійснення сократівське вчення про перемогу над самим собою. І коли рівень того, що лишалося в пляшках, став на загрозливій межі спадаючої половини, пророк не витримав. Тремтячою рукою він налив собі повну склянку і мовчки, з виглядом нарешті усвідомленої поразки, випив. І ледве встиг він поставити на стіл опорожнену склянку, як у його безбарвних, ніби сонних очах з'явилися відблиски зухвальства. Він потягся за другою пляшкою, згодом за третьою — і за якої пів години пророк запально танцював, високо підкидаючи короткі, наче тумби, ноги. Вслід за ним навприсядки метнувся Балалайка, а тоді і отець Акакій, підібрав-

ши рясу, старомодно виконав метелицю. Це було розкішне видовище, і я безмірно тішився, що потрапив на таку забаву.

Коли спонтанне танцювання трохи вщухло, притомлений пророк сів поруч мене і сказав:

— Да-а... Припомнились пориви юності... Повинен вам сказати, що я не завше був пророком. Бували й інші времена!..

І тут він так двозначно підморгнув мені, що я зніяковів і поспішив відсунутись. Але пророка це ні трохи не збентежило. Він рішуче сягнув по чийсь недопиту склянку і, підсунувши мені мою, крякнув:

— Здравія желаю, пане Ломачко! Давайте вип'ємо за вічну дружбу!

І присунувшись до мене щільно та дихнувши в обличчя алькоголем, пророк зворушено обняв мене за стан.

Я дуже не люблю алькогольних і взагалі всіляких неприємних подихів, а ще більше, коли до мене пригортається не те, що треба.

— Забирайтесь! — сказав я тихо, але в цій тишості були вже нотки бурі.

Чи то пророк не зрозумів мене, чи може не дочув, але його рука не тільки не звільнила мого стану, а ще тісніше обвилась навколо нього. Короткі, мов обрубані, пальці пророка дружеско-любно барабанили по моїх ребрах.

— Забирайтесь! — ревнув я вдруге так, що посуд на столі трагічно дзенькнув.

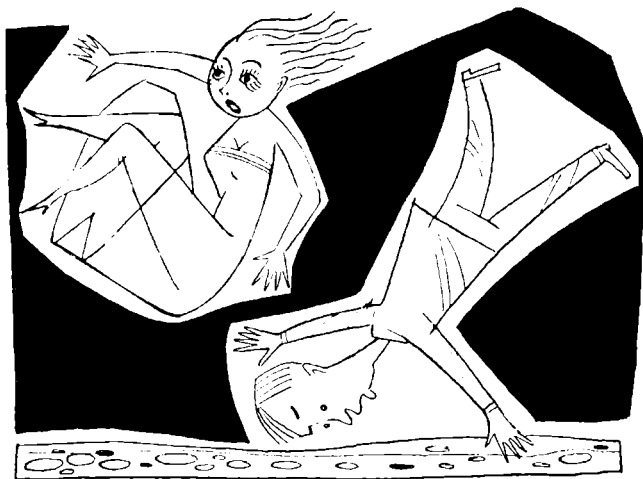
Пророк швиденько відсмикнув руку і зразу ж садонув мені під ребра. Від здивування я дослівно розгубився. Я готовий був чекати від пророка чого завгодно, тільки не охоти до бійки. Але поки ця думка перейшла крізь мою свідомість і поки я подумав про якісь протизаходи, пророк уже сидів на мені верхи і щосили дубасив мене своїми вузлуватими, на диво замашними кулаками.

— Заберіть пророка! — кричав я, — бо я за себе не ручаюсь!

Це було, без сумніву, наївністю, бо хто ж насмівся б піднести руку на пророка? Цілком можливо, що присутнім навіть дуже подобалась пророкова позиція. У кожному випадку серед гостей, з жіноцтвом включно, в ту хвилину не знайшлося ні одного пацифіста. Тільки мій земляк Балалайка безпорадно бігав навколо нас і щось незв'язно белькотів — не то просив отямитись, не то ще заохочував до битви. Щодо смиренного отця Акакія, то я не можу чітко пригадати його становища в цій скоплікованій колізії. Можливо, він робив якісь спроби припинити міжусобну війну, але в стані крайньої афектації я, зрозуміло, міг не зауважити його шляхетних спроб. Єдине, що я добре пам'ятаю, це болючий копняк ззаду, хоч я й не можу запевняти, що його спричинив гостроносий черевик отця Акакія. Це всього-навсього припущення.

Скінчилось тим, що я таки струсив із себе чіпкого, як рептилія, пророка і досить некультурно гепнув ним об підлогу. Не чекаючи дальших комплікацій, я взяв капелюха і вийшов. Віяв свіжий вітерець, ясніли зорі, трохи поболювали мої ребра, але в цілому настрої був філософічно-врівноважений. Я думав, що старе прислів'я “нема пророків у своїй батьківщині” слід було б продовжити підбадьорюючим закінченням: “однак є на еміграції”. Чимало ще думок з'явилося в моїй прохмеленій пророком голові, і тому чергового дня, в церкві, я уважно прослухав проповідь отця Акакія про конечність любови до ближнього та про доброго самаритянина. І я подумав, що біблійному самаритянинові, мабуть, зовсім не трудно було відзначитись своєю добротою, бо ходив він, як і всі його тодішні земляки, в елегійно-м'яких сандалях, але спробував би він заслужити цю славу тепер, коли виникла погана мода на тверді, гостроносі черевики...

ТУГА ЗА КАЗКОЮ

Скільки я пам'ятаю себе, від раннього дитинства, в моїй душі завжди жила якась незрозуміла туга за казкою. Мабуть, усі діти мають подібне почуття, і я не мусів би журитись з цього приводу, якби не те, що мій дитячий вік давно минув, а туга за казками лишилась. Зайво й говорити, як заважають у житті дорослих залишки дитячих прикмет, а в дитячому віці — занадто передчасна дорослість. Але другим я ніколи не страждав, а перше... перше спричини-

ло чимало клопоту в моїх дорослих днях, от хоч би й з Марти почавши.

А втім — досить про Марту. Марта була казкою не лише для мене одного, але й для інших, таких самих, як я, фантастів — і навіть не-фантастів з Конюшиною включно. Бо якщо сьогодні Конюшина думає, що він когось перехитрив, то я дозволю собі майже іронічно всміхнутись: його казка така ж неймовірна, або ще неймовірніша, ніж моя. Дивна річ, що чоловіки так легко вірять у приємні неймовірності. Але я хочу розповісти про іншу казку, що зродилася з моєї туги й самотності, з моєї надзвичайної любови до ближнього, і яка прошуміла наді мною, як швидкий білокрилий птах, що раптом прилетить, принесе ностальгію — і зникне в безвісті...

Одного вечора, повернувшись з роботи, я застав на столі запрошення на баль, на один з тих чудових балів, що їх влаштовують купці і підприємці. Ці балі називають баями еліти. Невідомо, хто перший вжив цю дискусійну в наші дні назву, і чи був за її урочистим звучанням хоч трохи урочистий зміст, але бізнесова її доцільність не підлягала ні найменшим сумнівам.

Хоч вступ на ці балі був завжди непомірно високий, вони незмінно відзначались многолюдністю, бо ж непоява хоч би на одному з таких балів автоматично означала б неналежність до еліти, чого, відома річ, ні один з міс-

цевих, скільки-небудь шануючих себе громадян, а особливо громадянок, не міг би стерпіти. Тому і я, хоч не належав до статечної верстви купців чи підприємців, теж акуратно появлявся на бальях, щоправда проявляючи свою самодіяльність переважно в буфеті й барі.

Цього разу я трохи спізнився, і не маючи належного в таких випадках поступового включення в забаву, почував себе майже самотньо. Баль дзвенів усіма можливими нюансами музичних і людських голосів, а між обривками тоненьких колючих стяжок, що безсило звисали зі стелі, в ритмах танго чи чогось подібного шаленіла еліта. Я вмотивувався в кутку, недалеко дверей, де вже сидів професор Саламаха, щось люто дискутуючи з літературним критиком Занудою. Було весело, але веселість якось не прищеплювалась мені, навпаки — докучала, і я вже розглядався, як би краще пройти до бару, коли...

Але дозвольте невеличку інтермісію. Читач напевно зауважив і сам, що всі великі події в житті людей наступають тоді, коли їх якнайменше сподіваються. Так, принаймні, завжди було зі мною, так сталося і тепер. Відкрились двері — і увійшла Вона. Хай не дивує читача, що звичайний займенник “вона”, всупереч граматичним нормам, я пишу з великої літери. Маленька літера не могла б адекватно передати

того, що відчув я при появі цієї несказанно чудесної дівчини, феї у лебедино-білій сукні, що принесла з собою подув запавної молодости, ностальгічну тугу за чимось неможливим...

До неї підступили підприємливі купці та промисловці, заповнюючи її увагу та запрошуючи до своїх столиків, але битий у таких справах професор Саламаха не гаяв часу. З несподіваною для нього грацією та спритом він прорвав бльокаду промисловців, і не встиг я ще як слід зорієнтуватись в чім справа, як професор галянтно йшов під руку з нею в наш куток, а Зануда вже розставляв на столику пляшки та келехи.

Мені ніколи не щастило бути цікавим у жіночому товаристві, особливо коли воно включало жінку, що мені подобається. Я тримався вимушено, ніяково, навіть гупо — і головне, що це було завжди в оберненій пропорції до ступеня моєї зацікавленості даною особою. Чим більше був я зачарований, тим менше логіки і послідовності було в моїх словах і вчинках, тим гупішим був мій загальний вигляд. Так буває з багатьма чоловіками, але це ніяка втіха чи виправдання для мене. Тож коли вона підійшла до столика, і коли професор Саламаха, з прикметною йому помпезною врочистістю представив їй мене як свого фахового колегу, професора, а Зануду як літературного крити-

ка, — я лише спромігся на якусь банальну недотепність, а Зануда розгубився цілком...

— Дуже приємно бути в науковому товаристві, — приязно сказала гостя і подивилася на нас ясними сірими очима, такими невимовно ясними, що я зразу згадав Тичину:

Подивилась ясно —

заспівали скрипки...

І справді, у моєму серці — я відчував це з надзвичайною виразністю — вже співали скрипки, співали так жагуче й протяжно, на таку високу, журливу ноту, що я на мить приплющив очі.

Але тут був професор Саламаха, мій повсякчасний чічероне й конкурент, особа кольоритна й красномовна, і я мусів зробити все можливе, щоб якимось унешкодити його разючий вплив на дівчину. Я з тривогою бачив, як вона все дзвінкіше й дзвінкіше сміялася з його жартів, як його хитрі очі зухвало оглядали її граційну постань, її оголені алябастрово-білі плечі — і я мусів негайно діяти. Грали вальс, єдиний танець, який я трохи міг танцювати, навчившись ще тоді, коли не був професором, і я подумав, що це для мене надзвичайна нагода, бо небезпечний конкурент, професор Саламаха, не танцював комплектно нічогоісенько. Для відваги я випив смірновки і за хвилину вже крутився у

хвилях вальсу, мов на чудесній, на рожевій каруселі.

Ти розумієш, читачу, що в нашій мові не так легко знайти слова для адекватного означення тих почуттів, які бувають у крові танцівника, коли він крутиться з омріяним партнером. Мабуть найкраще буде, коли я не робитиму мізерних власних спроб, а покличу на допомогу клясиків. Отож Осьмачка, будши у не зовсім подібній, але все ж у паралельній ситуації, згодом написав своїй партнерці незрівнянного вірша, мовляв, у моїй пам'яті назавжди лишиться цей винятковий вечір

“ — і твій рот,

і шаленство дівоче”.

Щодо мене особисто, то мій успіх був трохи меншим, я не можу нічого сказати про рот, але наш танець був суцільним дівочим шаленством, і за кілька хвилин я був зовсім змучений. Ми пішли надвір, де в сяйві місяця стояли лави авт, і на їх непривітному тлі я ще разючіше відчув одухотворену красу моєї супутниці. В моєму серці остаточно погасла жаринка запізнилої туги за Мартою, бо її заливала могутня симфонія нового, всепроймаючого почуття.

— Де ви викладаєте, професоре? — спитала супутниця, привітно дивлячись на мене сірим очима.

Ти розумієш, читачу, — о, ти напевно добре розумієш! — що в цю хвилину я не міг сказати правди. Якби я зважився сказати, де, що і як я "викладаю" — я був би знищений в її уяві власними словами. Моя рожева каруселя перестала б крутитися, моя чудесна казка луснула б, як мильна банька. Тому я зосереджено кашлянув, як належить справжньому науковцеві, і промимрив щось невиразне, надіючись, що це зійде за традиційне вже професорське дивацтво. Я був безмірно вдячний долі, що не послала їй до рук моїх завжди біографічних фейлетонів — бо інакше ми не ходили б з нею в голубому тумані, обнявшись, як Дафніс і Хлоя. Зовсім певно, що на моєму місці тоді був би хтось інший, солідніший, як, наприклад, професор Саламаха. Від одної думки про це в моїй душі трагічно бренькнула розпачлива струна. І в цей час я почув:

— Чудесна ніч, професоре! Чи не гадаєте, що ми могли б проїхатися автом?

Ти всміхнешся, читачу, ти зневажливо всміхнешся, бо в тебе, мабуть, є вже власне авто. Але хотів би я побачити, як ти всміхнувся б на моєму місці. Мені здавалося, що я зненацька опинився на крихкій, на розмитій крижині, яка ось-ось розломиться у мене під ногами і я шугну в холодну чорну темінь. І не буде тоді ні зірок, ні блакитних туманів, ні Хлої. Буде кат-зна що. Скорботним зором подивився я на темні

силуети авт — і раптом... раптом я побачив розкішний, щойно місяць тому куплений "Меркурій" Саламахи. Я був певен, що з властивою йому недбалістю професор залишив ключа в своєму авті. Ми вмостилися на зручних сидіннях, і за кілька хвилин наш "Меркурій", розсікаючи могутніми грудьми повітря, мчав по рівній, мов стяжка, дорозі. Вітер віяв нам у обличчя, лопотів якоюсь науковою літературою на задньому сидінні, а біляве волосся моєї супутниці розвівалось на вітрі, розвівалось на моєму обличчі і пахло... слово чести, воно пахло євшан-зіллям!

Але це не тривало довго. Вже на першому таки повороті я не втримав керми і налетів на придорожній стовп. У радіаторі щось хряснуло, зачлупотіло — і ми обоє стрибнули в повітря. "Прощай, світе, прощай, земле" — блискавично майнули в моїй свідомості слова великого пророка, коли я еліптичною дугою злітав у придорожній рів. Біла сукня моєї супутниці парашутом осіла поруч. Земля гойдалася в моїх очах, мов океанська хвиля, то підіймаючись до обрїю, то знов спадаючи. Я помацав мої щелепи. Вони були неначеб-то на місці. Руки й ноги стирчали також. Я підвівся, клянучи весь світ, і поспішив до своєї супутниці. О, доленько, вона була нітрохи не ушкоджена, але в якому несласанному,

якому жалюгідному стані була її розкішна біла сукня! Я присів біля неї напочіпки й не тямлячи себе з жалю, забелькотів:

— Хлоє, кохана Хлоє! Слово чести, я не хотів... Я просто не збагну, що сталося...

Вона глянула на мене сірими, ще мить тому ласкаво розпроміненими, а зараз повними ненависти очима. Зміїна усмішка сповзла з її прекрасних уст:

— Ех, ви, нещасний, нікудишній ви філософе! Не здатні ви утримати дурного колеса! А ще й патякаєте — Хлоя, Хлоя! Ніяка я не Хлоя, зрозуміли? Ось приїде поліція — і що я їм скажу? Що скажу я своєму чоловікові, який лежить у шпиталі після удару серця?

— Але ж я...

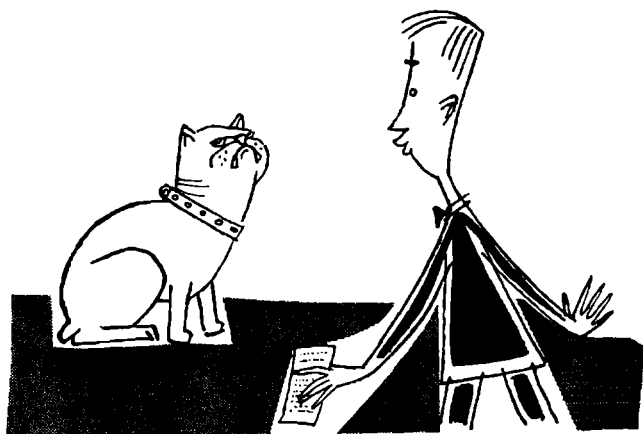
— Але ж ви, — перекривала моя супутниця, підводячись на ноги. Вона хотіла ще щось говорити, але за поворотом вже з'явилося поліційне авто.

Це вже був не фейлетон, а протокол. Нас безпечно привезли до міста в новісенському поліційному "крузері" і скерували кожного, куди потрібно. По деякому часі, приблизний і з порожніми кишенями, я знову появився на балях еліти, але Хлої вже більше не бачив. Хто вона, кому світять тепер її очі, чиє серце тріпоче в

такт з її серцем? Не знаю — і не треба знати.
Замнемо для ясности. Це ж було не що інше,
як любов до ближнього, як несказанна туга за
казкою. Розумієте: т у г а з а к а з к о ю...

Якби ж остання!

#

ЗНАЙОМСТВО З О Б О В'Я З У Є...

Дискусія про роль випадку в історії, що зав'язалася між мною та отцем Акакієм ще тоді, як ми спільно трудилися на фабриці жіночих туалетів, могла б бути належно закінчена щойно тепер, коли випадок — в образі втечі від Півня — загнав мене на мешкання до місіс Порш. Правда, втеча моя від Півня — не історія в стислому значенні, якщо дотримуватись наукової термінології. Це тільки побутовий епізод — але для мене особисто він не менше важливий, як от хоч би Троянська війна, бо якщо у Тро-

янській війні значну роль зіграла прекрасна Олена, то в моєму епізоді не менш важливою особою була чорнява Сузі, з якою звів мене мізерний випадок, нікчемне переселення, а не як думає отець Акакій — вища воля.

Нова квартира, чи, поетично кажучи, чергова пристань у моїх безнастанних мандрах, відзначалась чистотою і слизькістю. У більшій мірі — слизькістю, але на мові місіс Порш це називалось чистотою. Уже першого дня, переносячи на другий поверх свої речі та безнастанно ходячи угору й вниз, я мав нагоду тричі непляново з'їхати по сходах у цілком несподіваний спосіб та навіть з деяким пошкодженням тилового обшару моїх штанів. Добряча місіс Порш тут же на мені почала зашивати їх голкою, хоч я зовсім не домагався того, і коли я ось так стояв, а місіс Порш клопоталась біля мене навприсядки — з'явилась Сузі, чорнооке прекрасне створіння, з модно стриженим темним волоссям і з гострими віями — і під її дзвінкий нестримуваний регіт я вирвався від місіс Порш і метнувся по сходах угору, в свою кімнату, тримаючись рукою за недошите, вже згадуване вище, місце.

Не кажіть мені, отче Акакію, про вищу волю. Залишім вищу волю в спокої...

Я сидів у своїй кімнаті злегенька засмучений пригодою, як почувся короткий стук і, не чекаючи на дозвіл, у кімнату ввійшла Сузі. Во-

на прийшла сказати мені “соррі” з приводу моєї пошкоджености, а особливо з приводу її отого легковажного сміху. Але, знаєте, це було дуже смішно!.. Між іншим кажучи, не так давно вона й сама в подібний спосіб з’їхала по сходах — але вона не скаже мені, як це виглядало в деталях. А все — через добрячу місіс Порш. Вона тільки й робить, що від ранку до вечора ходить з ганчіркою і витирає все, що тільки можна витирати. Дуже любить чистоту. Отож усе таке блискуче й слизьке...

Приглянувшись до Сузі, я не міг не прийти до висновку, що вона — дуже цінний об’єкт для студій. Все, що могло цікавити прихильника довершено-мистецьких форм, було в Сузі в найкращому вияві. І хоч я, як людина до межі зніяковіння скромна і, за наукою Сковороди, шукаюча лише духової поживи, намагався не звертати уваги на довершеності Сузі, мої очі самі якось зиркали по неважливих для філософа об’єктах, і я не певен, чи наука Григорія Савича в той вечір мала в мені справді непохитного послідовника.

Ми розійшлися дуже приязно, і з того часу Сузі раз-у-раз заходила до мене, трохи заважаючи працювати. Я вивчав стару слов’янську мову, годинами сидів над копіями давніх текстів, з яких віяло цвіллю і мудрістю. Сузі зразу сказала, що вивчати в Канаді стару, та ще й слов’янську мову, не знаючи як слід англій-

ської чи то французької — це суще божевілья, на яке тільки й здатна така архаїчна особа як я — з чим я мусів смиренно згодитись. Мої сентенції про вартість згаданої мови, як зокрема багатії на високі, абстрактні поняття, не зробили на Сузі ніякого враження — її цікавили лише конкретні речі. В цьому я переконався досить скоро, бо вже третього дня по переселенні Сузі ніби між іншим, прикурюючи цигарету, попросила в мене десять доларів — ось так, на день чи два. Я не був дуже схильний втручатися у сферу фахової діяльності численних у Канаді позичкових компаній, але Сузі згадала про це так невимушено, її очі так гарно, обіцяючи іскрились, що я без єдиного слова зробив їй цю маленьку послугу. Врешті-решт знайомство зобов'язує...

По двох днях Сузі знову прийшла до мене й принесла гроші. Мені здалося, що вона злегка напідпитку, але це могло лише здаватись. Вона скрутилася калачиком у мене на канапі, розповідала щось про себе, про якогось чорновусого астронавта, що обіцяв подарувати їй бульдога — і я вже не спроможний був зайнятися старими текстами. “Сузі, — сказав я, — ви не мусіли конче сьогодні повертати мені гроші”. “В такому разі, — сказала Сузі, — я позичу їх у вас знову”. І взявши папірець, вона поволі пішла геть, залишивши в кімнаті шелест сукні і запах парфумів, залишивши почуття смутку,

що раптом зринуло в моєму серці, як морська хвиля...

...і придоша птиця і позобяша. І падоше на каменях, яко не імама земля многи..." — читав я ламаною старо-слов'янською мовою, щоб якось утекти від дійсності...

Сузі не приходила цілий тиждень. А тоді знову несподівано з'явилась, у гарній оксамитовій блюзці, з волоссям, що спадало з її чола, як чорна хвиля. Вона була розкішна й свіжа, немов налита соком виноградна лозина, і тому я страшенно зніяковів, коли вона звернулася до мене з цілковитою дрібничкою: застібнути їй ззаду корсет, бо самій їй незручно досягти. Не зводьте строго брів, шановний отче! Вивчаючи античну дійсність, я при найбільшому бажанні не спромігся б на роздвоєння уваги між величним минулим і суєтливою сучасністю. Я мовчки застібнув якусь там застіжку і повернувся до рукописів.

Тверезо підійшовши до проблеми, я не повинен би цікавитися Сузі. Вона — тільки суїдка по квартирі, цілком звичайна дівчина, хоч місіс Порш дуже хвалить її за добру вдачу, за її молодість і чистоту. Все це так, але між іншим кажучи, Сузі ні трохи не числиться ні з моїм часом, ні з студентським статусом. Не встиг я застібнути їй, що треба, як Сузі заявила, що було б дуже гарним жестом з мого боку, якби я додатково ще позичив їй десять

долярів. Вона завтра, ну, може післязавтра, поверне...

Я хвилину подумав і сказав:

— Сузі, якщо я вам скажу, що у мене немає грошей, ви подумаєте, що це неправда. А в дійсності це правда. В науці мислення це зветься силогізмом. Ось Арістотель пише про ці речі... Прочитати?

Але Сузі не хотіла Арістотеля, вона хотіла десять долярів. З почуттям легенької тривоги за майбутнє я витяг свого значно похуділого за місяць студій гаманця і дав Сузі ще десять долярів. Що не кажіть, знайомство зобов'язує...

І Сузі знову зникла на цілий тиждень, мов відлетіла в невідомий вирій. Ніхто не заважав мені вивчати Фрайзингенські уривки, догадуватись, що було написано на втраченій частині каменя з гробниці царя Самуїла — але й ніхто не прикрашав моїх студійних днів найменшим подихом реальності. Тільки добряча місіс Порш, здіймаючись з ганчіркою на другий поверх, статочно човгала пантофлями і з буркотінням деякого невдоволення щось несла у кімнату чи з кімнати Сузі. Уже пізніше я довідався, що в час вакацій дівчини в її кімнаті комфортабельно мешкав бульдог — той самий, що його подарував Сузі чорновусий астронавт. Я чомусь не любив бульдога... І дивна річ: хоч успіхи мої у студіях без Сузі були кращі, хоч за законами простої діалектики мені не варт було

про неї й думати, я мимоволі нервував: що ж це Сузі немає? І де це можна так довго їздити? Чи не годилось би їй, бодай з чемности, прислати мені картку? Кінець-кінцем — знайомство зобов'язує!.. Я повторяв собі цю думку раз-у-раз, йдучи другого дня з інституту. І дійсність ствердила, що я мав рацію — не тільки в розумінні деякої зобов'язувальності знайомства, але також і в інтуїції, в моїм передчутті, що Сузі вже приїхала. Я, щоправда, її не бачив, але побачив на своїй канапі слиняво-мордатого бульдога, а на письмовому столі записку:

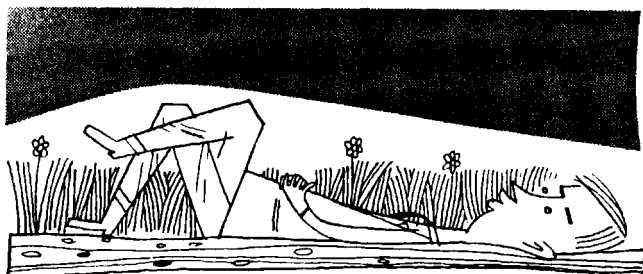
“Дорогий! Не гнівайся, що я по-справжньому не попрощалася з тобою. Зрозумій — не було часу. Шукуючи паперу для записки, я випадково зауважила в шухляді твій старий, нікудишній гаманець. Це вже, мабуть, у тебе пристрасть до старих, музейних експонатів. В гаманці було 40 (сорок) доларів і трохи срібних, 40 доларів я взяла собі, бо лечу з австронавтом в Неваду і ці гроші мені пригодяться. Решту, срібні, лишаю тобі. Не гнівайся на чорнооку Сузі. Жити треба реальним життям, а не мертвими, нікому не потрібними рукописами — хоч цю думку ти напевно назвеш силогізмом. Трохи шкода тебе, архаїчного, але, мабуть, така твоя доля. Знайомство, врешті-решт, до чогось зобов'язує... На дружню згадку про себе залишаю тобі бульдога. Будь гарним хлопцем! Сузі.”

...Я сидів при вікні в просторому “Грейковчі” і з філософським спокоєм дивився на

руді тютюнові плантації. В уяві, мов на срібному екрані, по черзі виринали то Сузі, то її бульдог, що на відміну від своєї власниці мав застаріле розуміння дружби й ні на крок не відходив від мене з своєю слинявою мордою. Не питайте мене, як я збувся бульдога, — це окрема, складна історія. В кожному разі бульдога немає. Але немає і чорнявої Сузі. “О, Сузі, — думав я, сумно дивлячись на широкі лани тютюнів, що мерехтіли за вікном автобуса, — о, моя чорноока Сузі!” Цьогорічні студії вже пропали... Але добре, що для мене не пропали ще тютюнові плянтації, не пропала розробка лісу... Один рік промине, як дим, як наша ефемерна дружба.

А там — побачимо...

ДУМКИ НА ДОЗВІЛІ

✱ Я знаю, що я здатний на героїство; без найменших вагань відбув би я, наприклад, небезпечну космічну подорож, якби лиш я був певен, що повернуся живим і неушкодженим.

✱ Щоб не розчаровуватися в друзях, не треба надмірно багато від них сподіватись.

✱ Одні й ті ж явища жінки сприймають інакше, ніж чоловіки. Тому доцільно іноді не про все говорити навіть найвирозумілішій жінці.

✱ Глупота і наївність — не те саме, тому наївності часто роблять кривду, називаючи її ім'ям глупоту.

✱ Глупу жінку, з поваги до прекрасної статі, часто називають наївною. Наївного чоловіка, як правило, вважають глупим.

✱ Чудес немає. Є лише невміння пояснити щось чудесне.

※ Щоб мати славу розумного або талановитого, не конче справді бути одним чи другим. Здебільша вистачає бути незрозумілим.

※ Справді видатні мистці ніколи не надають особливого значення критиці. Щонайбільше вони цікавляться нею, але не керуються в практичній творчості, бо інакше вони ніколи не творили б великих творів.

※ Екзальтоване захоплення природою має в собі щось таке, що неодмінно викликає сумнів у його щирості.

※ З гумористів мені найбільше подобаються ті, про яких часто годі сказати: жартують вони, чи плачуть.

※ Щоб сподобатися чоловікам, жінки часто проробляють над собою такі речі, що досягають протилежного ефекту.

※ Видатні люди не завжди були видатними учнями.

※ Надто гостре відчуття реальності така сама хиба характеру, як і брак відчуття реальності.

※ Гострий зір ще не значить, що його власник багато бачить.

※ Розумний чоловік може бути щасливим із не конче розумною жінкою. Жінки вибагливіші під цим оглядом. Розумна жінка ніколи не почуватиме себе щасливою з нерозумним чоловіком.

※ Глупота й зарозумілість — не те саме. Глу-

пота може бути й сама собою, так би мовити, в чистому вигляді. Але в кожній зарозумілості є щось із глупоти.

※ Найістотнішою прикметою т. зв. “модерного” мистецтва є те, що ніхто не може визначити в ньому межі між мистецтвом і шарлатанством.

※ Поняття моральности чи неморальности — це тільки певний комплекс призвичаєнь. У подружніх взаєминах може бути не менше похабности, як в неподружніх.

※ Запеклі моралісти неодмінно викликають підозру щодо їх власної моральности.

※ Найбільш пишаються своїм героїзмом ті, що стали героями через непорозуміння.

※ Неознайомленість з якимсь предметом ще не свідчить про глупоту. Мудрець — таке ж умовне поняття, як поняття проста людина. Якщо ж, однак, необізнана з якоюсь справою людина намагається говорити про неї, як обізнана, то поняття необізнаности в такому випадку зворушливо спливається з поняттям глупоти.

※ Незаслужене ображування когось — це ображування себе самого.

※ У збиранні поштових значків є якась інфантильність.

※ Гроші — не найцінніше в житті, але за гроші можна купити багато дечого, що цінніше за гроші.

✱ Біблійна теза “Не судіть і не судимі будете” в наші дні згубила актуальність. Судимі будете уже хоч би за те, що не судите.

✱ “Хоч порох чоловік, та вірю я в той порох”. Після Гірошіми та в перспективі неминучих нових Гірошім я вже не знаю, чи слід в той порох вірити.

✱ Роздумуючи над життям, я неодмінно приходжу до висновку, що наш світ влаштовано або надзвичайно розумно, або цілком безглуздо.

✱ Комунізм міг би бути доброю системою, якби люди були однакові і досконалі. Беззиглядність комунізму в тому, що практично неможливе ні перше, ні друге.

✱ “Високі становища, зайняті людьми з вузькими поглядами, молитва без побожності, патос, у якому нема почуття — це речі, на які не можу дивитись”. Як жаль, що Конфуцій висловив це майже дві з половиною тисячі років переді мною і що я не можу тепер висловити цю думку, як свою.

✱ Ті, що дбають над усе про своє здоров'я — морально огидні.

✱ Можна провадити сіреньке, нецікаве життя й почувати себе щасливо. В цьому нема нічого злого. Але твердити, що так найкраще й заперечувати життя яскраве, небуденне — це вже нищість.

※ Вміння бачити в комусь певні хитби не гарантує від таких самих власних хитб. Але думаючі люди з чужих хитб уміють робити консеквентні висновки й для себе. Якщо друге вміння відсутнє, то перше ні до чого.

※ Не кожен має щастя бути вродливим, але вродливість — ще не запорука щастя.

※ Щастя людини залежить від того, як вона сприймає світ, від її настанови до навколишніх речей і явищ, незалежно від їх справжньої суті й вартости.

※ Ті, що вміють глибше думати, не можуть бути справді щасливими, але це вміння охороняє їх також від одчаю.

※ Доброзичливість до всього — це тільки маска байдужости. Любов до доброго не повна без ненависти до злого. Але злість до всього — це комплекс меншевартости або звичайна іпохондрія.

※ Одне з найбільших нещасть людства в тому, що багато людей через недоречні випадковості перебувають на невідповідних до їх покликання становищах. Гітлер в ролі єфрейтора або Сталін в ролі ограблювача пошт були б зовсім на своїх місцях і людство не зазнало б страшних ексцесів, обумовлених їх недоречним виходом за межі справжнього покликання. З ботаніки відомо, що пересадження рослин у невідповідний клімат не сприяє їх ростові. А штучно

створений для них клімат — в перенесенні на суспільні поняття — це й буде комунізм або фашизм.

※ Усвідомлення того, що люди не бувають тільки добрими чи тільки злими, зберігає від особливого розчарування в інших і від можливої переоцінки самих себе.

※ Заскорузле тримання і піднесення над усе свого — такий самий недолік, як і недооцінювання свого в порівнянні з чужим. І одне й друге походить з того самого кореня — недостатності віри в свою власну вартість і гідність.

※ Шекспір і Гете, звичайно, більші з загальнолюдської точки зору, ніж наш Шевченко. Але для нас Шевченко більший за Шекспіра чи Гете. В такому ствердженні нема нічого образливого ні для Шевченка, ні для Шекспіра й Гете.

※ Жінка, що постійно висне на руці свого чоловіка, не даючи йому ступити й кроку самому, може уявляти себе — і навіть бути — дуже вірною жінкою. Інша річ, кому приємна ця поліційно-невідступна вірність.

※ Чоловік, що одружується, повинен знати про свою жінку або все, або нічого.

※ Є смертельно серйозні люди. Навіть очевидні глупства вони роблять з такою вбивчою серйозністю, що зразу демаскує їх приховане почуття меншвартості. Волію менш серйозні товариства.

✱ Справжньої рівності в подружжях не буває, і даремно її встановляти. Чоловік має одну легальну можливість домінувати, якою не завжди користується, жінка має сотні нелегальних, якими користується завжди. Справа тільки в тому, що розумні жінки домінують дискретно, створюючи для чоловіків і навколишнього оточення ілюзію своєї цілковитої підпорядкованості, а нерозумні чи зле виховані — відкрито.

✱ Не хвались знаменитим родичем, бо цим не тільки не підвищиш власну вартість, а навпаки — наразитися на не вигідне порівняння.

✱ Головною прикметою міщанства в побуті є перебільшена увага до дрібниць, що заслонюють суть речей.

✱ В дискусіях я завжди згоджуюся з безсумнівно розумними й безсумнівно дурними. З першими я згоджуюся тому, що їх аргументи мене переконують; з другими тому, що інакше годі скінчити дискусію.

✱ Мистецька правда не те саме, що життєва правда, тому мистець не конче мусить бути правдивим у прямому розумінні. Але правда, яку творить справжній мистець, має бути яскравіша, ніж звичайна щоденна правда.

✱ Паперові квіти можуть тішити око і навіть створювати деяку ілюзію справжності. Але це — нетривка ілюзія, розрахована на недосвідчених чи неуважних.

Подібно і в мистецтві. Незвичайний претенсійність, але мистецько кволий твір може вводити в сумніви, особливо тих, що за всяку ціну бажають від мистецтва чогось нового. Найкращий спосіб позбуватися таких сумнівів чи ілюзій — це порівняти непевний під мистецьким оглядом твір з твором справді мистецьким.

※ Заздрість у мистців — це ознака можливо не усвідомлюваної розумово, але інтуїтивно відчувальної неповноцінності. Справді добрий мистець не має чого будь-кому заздрити.

※ Послідовність — одна з найвартісніших людських якостей, якщо тільки вона не стосується глупоти. В останньому випадку — це одна з найприкріших якостей, і подибується вона, на жаль, частіше допустимого.

※ Любов до псів, чи взагалі до звірят — шляхетна річ, але якщо вона перетворюється в антитезу любови до людини — то це вже підозрілий рід шляхетности.

※ Багато інтелігентних людей лише тому ведуть нікчемне існування, що, попавши раз у невідповідні обставини, не зважуються стати проти сили інерції. Уміння стрепенутись і збунтуватись хоч на короткий час дане не кожному. Але парадоксально в цій відсутності є щось гарне. Недаремно Ніцше писав: “Зле живете ви, творці. Але так, як живете, ви ще живете найкраще”.

※ Філянтроп — це чоловік, що з власної ініціативи лізе під пантофлю своєї жінки.

※ Не хвалися доброю жінкою, поки ти забезпечуєш її добробут. Почекай, коли ти не спроможний будеш забезпечити цей добробут, або коли потрапиш у халепу. В таких випадках ти менше ризикуєш помилитися з оцінкою.

※ Не осуджую повій за їх вчинки, але осуджую за такі самі вчинки “порядних жінок”.

※ У швидкості, з якою дівчата переходять з юнацтва до жіночости, є щось непристойне.

※ Нелогічність — погана властивість, але як нудно було б у світі, якби всі були послідовно логічними.

※ Не годиться стріляти зайців, коли сам живеш як заєць.

※ І Схід, і Захід однаково цинічні в своїх намірах. Різниця, однак, в тому, що Захід постійно втрачає добрі нагоди, а Схід постійно їх використовує.

※ Я дуже виrozumілий до примітивів, що живуть собі тихо й просто. Це вони творять більшість у кожному суспільстві. Але примітив у позі ментора — чи може бути більш нестерпне видовище?

※ Жінка, що одружується з розрахунку — особливо ж гарна й інтелегентна жінка — в аспекті моральному те ж саме, що повія. Нотарійна порядність тут не грає жодної ролі.

※ Якщо б не було гіркоти непорозумінь з близькими людьми, то не було б і радості замирень.

※ Реалісти здебільша мають рацію в життєвих концепціях, але, Господи, чому з реалістами так нудно жити?

※ Людина прагне бути щасливою, тобто не страждати, але тільки пройшовши через страждання, можна бути справжньою людиною.

※ Існує багато способів здобути популярність, але бажуючі її здобути здебільша не знаходять жодного. Порада: найпевніший і найпростіший шлях до популярності — це шлях скандалу.

※ Найбільший в світі героїзм — це признання старіючої жінки, що вона старіє.

※ Припущення, що більшість людей глупі — не далеке від правди, але керуватися ним у життєвій практиці не слід, бо може трапитися прикре непорозуміння.

※ Вигадати добру дурницю, розповісти добрий жарт, можуть тільки розумні люди.

※ Толстой назвав творчість сучасних йому декадентів “пересоленою карикатурою на глупство”. Цікаво, що сказав би Толстой про творчість сучасних “модерністів”?

※ Коли я бачу людей, які ні про що не думають, лише про свій вузький міщанський добробут, я завжди думаю: чому їх носить земля?

※ Всі батьки хочуть, щоб їх діти росли здорові й розумні. Перше зрозуміле, але не зовсім зрозуміле друге. Адже досвід віків показав, що дурним бути якщо не краще, то набагато вигідніше. Дурень ніколи не має тих проблем, які виникають у розумного. Для дурня не існує ні Сократ, ні Леонардо да Вінчі, ні Шекспір, ні Гете, ні історія людської культури в цілості. Існує тільки він. Ось чому Еразм Роттердамський написав сатиричну “Похвалу глупоті”, а Грибоедов незрівнянну комедію “Горе з розуму”, яка закінчується рядками:

“Всем глупым счастье от безумья,

Всем умным горе от ума”.

※ Найприкріше жити з тими людьми, які не мають почуття гумору.

※ У всі часи історії провід у світі належав безоглядним. Мислителів шанують, але йдуть за демагогами. Світ належить тим, хто не має вагань, а найменше їх мають люди нескладної духової конструкції.

※ Коли я бачу мертвого, я чомусь завжди хочу спитати: — Ну, навіщо ти це зробив?

※ Найкращі із можливих доріг ті, що не ведуть нікуди. По них не треба поспішати: вони не манять візіями і не приносять гіркоти розчарувань.

З М І С Т :

1. Передмова — — — — —	5
2. Ars, magna ars — — — — —	9
3. Фейлетон про ніщо — — — — —	20
4. Дивовижності отця Акакія — — — — —	27
5. Прощання з Мартою — — — — —	35
6. Побратим по квартирі Півень — — — — —	45
7. Любов до ближнього — — — — —	60
8. Гіпертрофічна куртуазія — — — — —	67
9. Дентистична історія — — — — —	73
10. Пророк — — — — —	86
11. Туга за казкою — — — — —	94
12. Знайомство зобов'язує — — — — —	104
13. Думки на дозвіллі — — — — —	112

Ще можна замовити
першу збірку фейлетонів цього ж автора:

“СВИРИД ЛОМАЧКА В КАНАДІ”

(104 стор.)

Ціна: 75 центів.

Замовлення скеровувати на адресу видавництва:

**“MOLODA UKRAINA”,
Postal Station “E”, Box 8,
Toronto 4, Ont.**

МОЛОДА УКРАЇНА

**ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ
МОЛОДІ**

Видає Центральний Комітет ОДУМ-у.

Умови передплати:

В Канаді — на пів року — \$2.00, на 1 рік — \$3.50

У США та інших країнах — \$4.00 річно.

Ціна окремого числа — 35 центів.

Адреса видавництва:

**"MOLODA UKRAINA"
Postal Station "E", Box 8,
Toronto 4, Ont., Canada.**

**Видруковано
в ДРУКАРНІ "КИЇВ"**

**686 Richmond St. W., Toronto 3,
Ontario, Canada**

**Оправлено й переплетено
PERFECT BOOKBINDING LTD.
686 Richmond St. W., Toronto 3,
Ontario, Canada**

У Видавництві “МОЛОДА УКРАЇНА”

можна набути такі книжки:

1. В. Бендер — “МАРШ МОЛОДОСТИ”, повість про другу світову війну, 2 томи, 323 стор., ціна \$1.60 за два томи.
2. І. Лобода — “ВОНИ ПРИЙШЛИ ЗНОВУ”, роман з фінляндсько-більшовицької війни, 133 стор., ціна \$1.25.
3. О. Кобилянська, “В НЕДІЛЮ РАНО ЗІЛЛЯ КОПАЛА”, оповідання, 222 стор., у твердій оправі, ціна \$1.50.
4. П. Карпенко-Криниця — “ПОЕМИ”, 46 стор., ціна \$0.75.
5. І. Качуровський — “В ДАЛЕКИЙ ГАВАНІ”, поезії, 87 стор., ціна \$1.00.
6. В. І. Гришко — “УКРАЇНА СЬОГОДНІ І МИ”, 108 стор., ціна \$0.75.
7. М. Шлемкевич — “ЗАГУБЛЕНА УКРАЇН-СЬКА ЛЮДИНА”, 160 стор., ціна \$1.75.
8. Д-р С. Іваницький — “ПЕРЕЯСЛАВСЬКИЙ ДОГОВІР З 1654 РОКУ”, 134 стор., ціна \$1.20.
9. Портрети СИМОНА ПЕТЛЮРИ — розмір 6½×9, колір біло-чорний, ціна \$0.25.
10. РІЗДВЯНІ КАРТКИ, кольорові, роботи А. Йогансен.

Замовлення просимо слати на адресу “Молодої України”. На замовлення книжок просимо долучувати 25 центів на пересилку. Кількість книжок обмежена, тому просимо поспішити з замовленням.

Адміністрація “МУ”

Ціна \$ 2.00

Наклад 3 000 прим.

